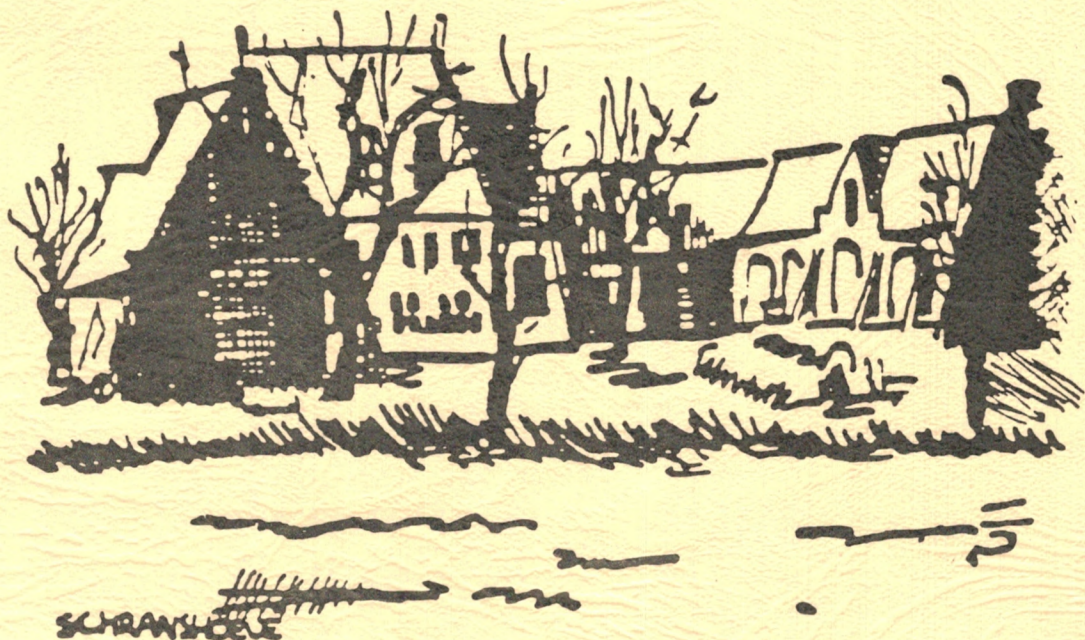
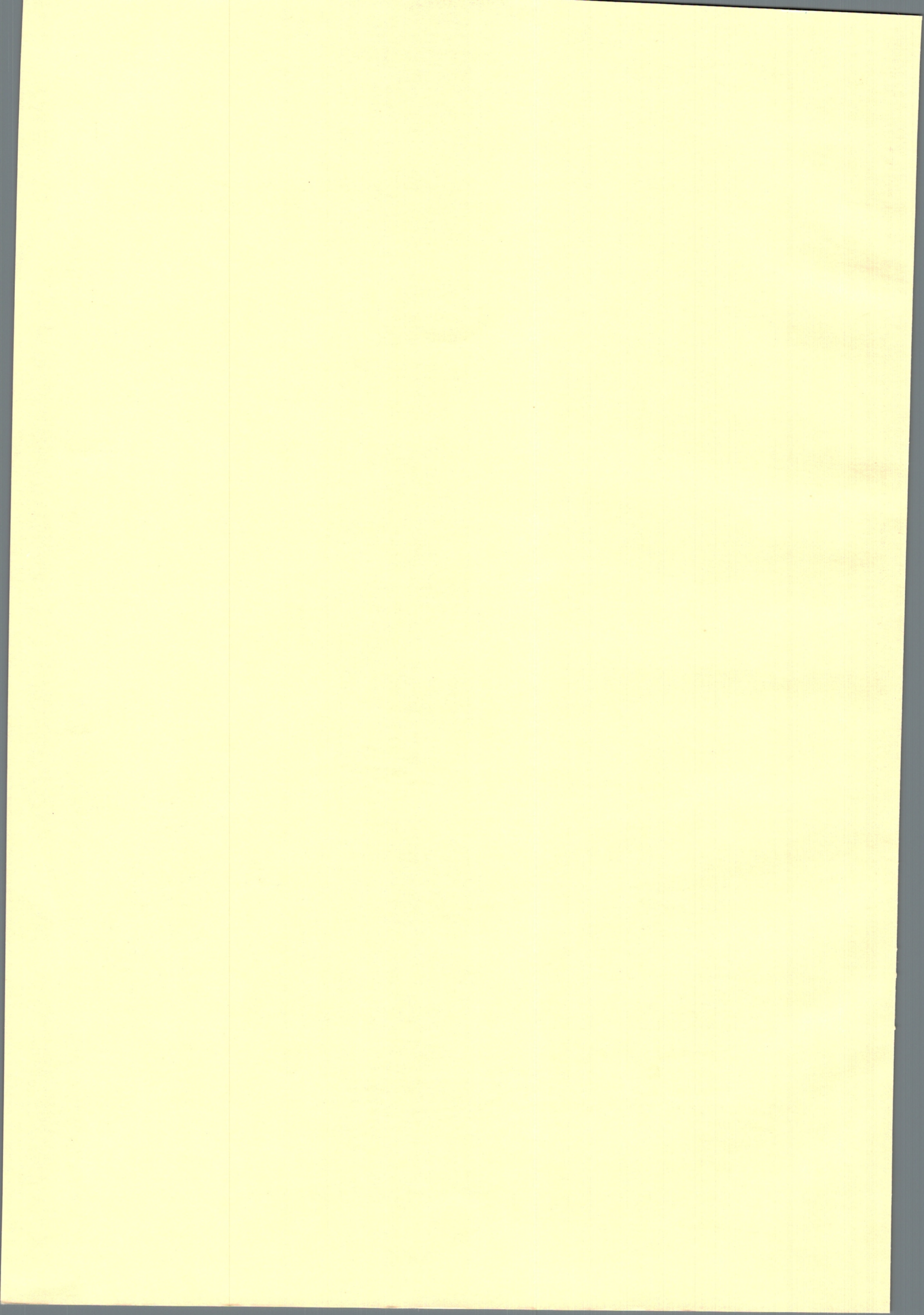

De «SEMSE» kroniek

26 mei 1991

Gouwdag Vlaams Brabant

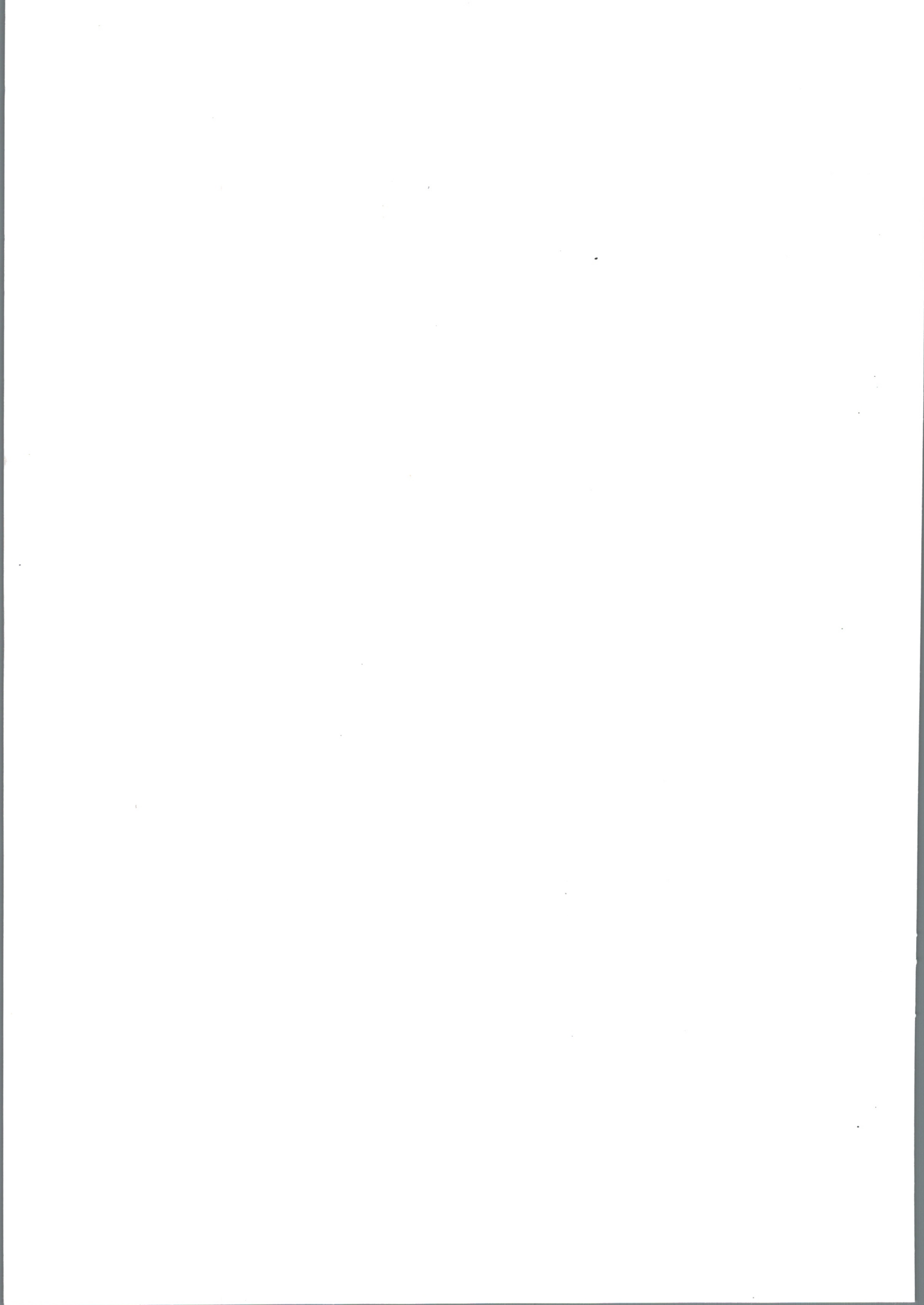

De «SEMSE» kroniek

26 mei 1991

Gouwdag Vlaams Brabant

V O O R W O O R D.

"DE SEMSE" een heemkring te ZEMST, een gemeente tussen BRUSSEL en ANTWERPEN aan de ZENNE, heeft de eer U te verwelkomen in de mooiste maand van het jaar.

Deze Gouwdag biedt de gelegenheid nader kennis te maken met onze Noord-Brabantse gemeente en heemkring. De fusie heeft er voor gezorgd dat er vijf deelgemeentes bestaan met name, ELEWIJT, EPPEGEM, HOFSTADE, WEERDE en ZEMST. We leven hier met ongeveer 19.000 zielen in een landelijke gemeente.

Veel bossen hebben we niet maar landbouw wordt hier nog door verschillende gemengde bedrijven beoefend, zodat groen overweegt.

Destijds waren we met de grootsteden verbonden via intergemeentelijke wegen en de Zenne. Deze rivier, welke hier in zomertijden wel een reukje verspreid, heeft destijds wel voor vervoermogelijkheden gezorgd, en nog bekend onder het "kolenafoerkanaal". Momenteel zijn we met de omgeving verbonden door autostrade en spoorweg.

We werken vooral in de grootsteden zodat er aardig wat gependeld wordt, plaatselijke industrie is er omzeggens niet. In de aanpalende provinciesteden Vilvoorde en Mechelen rijzen wel gigantische industriegebouwen uit de grond zodat ook daar tewerkstelling wordt geboden.

De lucht die we inademen is van vrij goede kwaliteit en verbeterd nog door het afbouwen van de zware industrieën in Vilvoorde en Neder-Over-Heembeek. Onlangs hebben we nog gestreden voor onze lucht in verband met verbrandingsovens.

Als laatste wens ik de kring nog even voor te stellen. In 1985 werd de kring opgericht en wordt er vooral gewerkt rond tentoonstellingen en uitgeven van brochures in verband met deze tentoonstellingen. We mogen dank zij het Gemeentebestuur beschikken over een museumruimte en cafetaria welke de kring zelf inrichtte.

De museumruimte wordt dan regelmatig gevuld met tentoonstellingen en maandelijks krijgt een plaatselijke kunstenaar gelegenheid zijn werken op te hangen aan de muren van de diverse lokalen. Ook tijdens de Gouwdag zijn de prachtige pentekeningen van Luc VAN NOYEN te bekijken.

Ik hoop dat we er mogen in slagen een aangename dag te leven en geïnteresseerd terugblikken in het verleden van onze omgeving.

Deze brochure geeft heel wat geschiedkundige wetenswaardigheden prijs van enkele monumenten welke we gaan bezoeken.

Een speciale dank wens ik over te brengen aan Colette VANDERBEKEN, Gerda DE SMET en Roger VAN KERCKHOVEN welke ongetwijfeld weer heel wat tijd hebben besteed aan dit werk en al diegenen welke ook maar enig element hebben aangebracht tot het slagen van dit voorval.

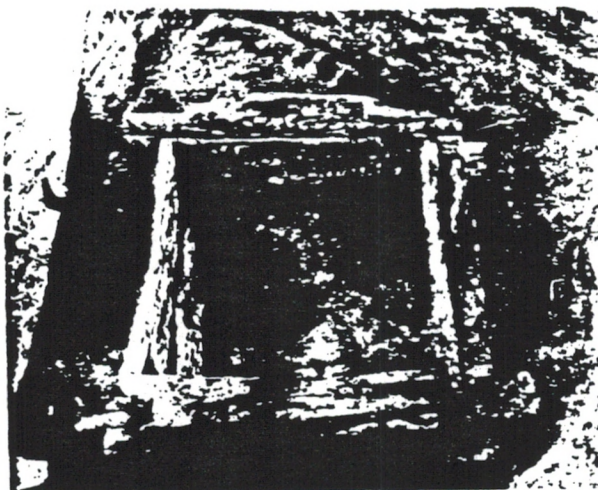
Norbert VAN EYKEN
Voorzitter

ELEWIJT

Elewijt is vooral in de archeologische middens bekend om de talrijke vondsten uit de gallo-romeinse periode, die naar een belangrijke vicus verwijzen. Sinds C. Van Gestel in 1725 zijn deze vondsten bekend. Meerdere opgravingen door liefhebbers en archeologen werden periodisch verricht.

Alles wijst erop dat Elewijt, in de oudheid, een plaats is van enige belangrijkheid. Op een oppervlakte van ca. vijf hectaren omvattend in het veld gezegd "de zweynberg" vindt men fragmenten van pannen met grote rand, witte stenen, offerschalen, amforas en geoxydeerd ijzer. Kostbare vondsten werden gedaan tijdens verschillende periodes. In afvalgroeven werd heel wat keukengerei, naast luxe vaatwerk aangetroffen: terra sigillata, terra nigra, beschilderde scherven.

Waterputten werden er bij de vleet gevonden. Ook in 1990, bij de werken aan de Waversebaan werden waterputten opgegraven.

Ekehouten bekisting onderaan een waterput (tonput).

Ten noorden van het dorp, te Neerelewijt, verhief zich eertijds een groot hof, dat reeds in 1440 bekend stond als "'t Hoff ter Borcht". In 1547 verwierf Jan van Wilre de heerlijkheid van Kesterbeek te Dworp, alsmede hof en cijns van Ter Borcht onder Elewijt, met 17 bunder land, weiden, bos en grasland.

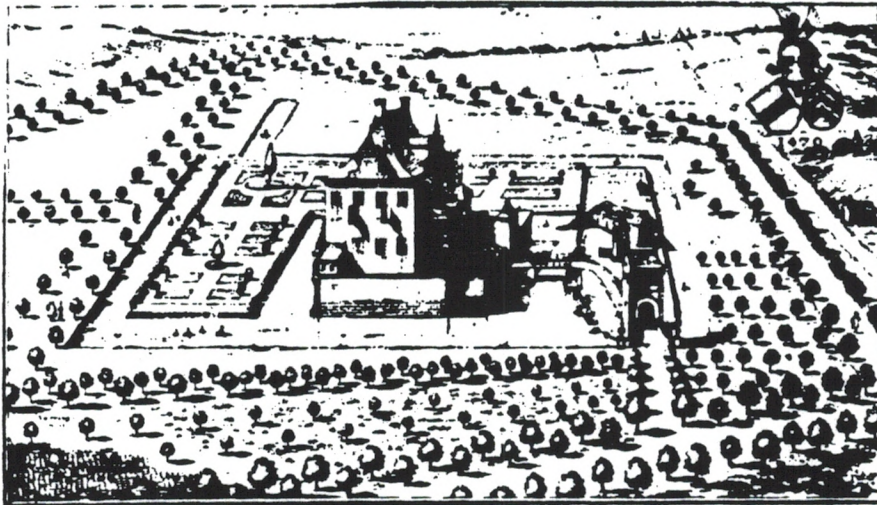
Deze lenen, gehouden van de hertog van Brabant door de van Wilre's, kwamen vervolgens aan de van Waelhems, waarvan de laatste mannelijke telg, Jan van Waelhem, te Elewijt begraven ligt. Het was dezelfde jonker, die zich op 28 april 1651 moest verdedigen tegen de aantijgingen van het Gasthuis van Mechelen, inzake het tijdig nazien van de dijken van de Zenne, ten einde dijkbreuken en overstromingen te voorkomen.

Volgens de dekenale verslagen van 1651 schonk deze heer van Waelhem in dat jaar een ciborie aan de kerk van Elewijt. In 1671 wordt er tevens melding gemaakt van een kapel, binnen de muren van de burcht, waar de heer en zijn familie dikwijls de mis bijwoonden. Deze werd opgedragen door monniken, zonder dat de plaats gewijd was en zonder toelating van de overheid, zo schrijft de deken erbij.

In het cijnsboek van voormeld gasthuis staat de cijns geboekt die elk jaar aan Jan van Waelhem moest betaald worden : "Mr Jan Waelhel op St. Jansdach in de kerstdagen : XII d. Lov. een cappuyn ende eene hinne".

Zijn dochter Maria-Anna huwde in 1664 met Jacques-François Godin, heer van Beaumetz en Merlicourt, die baron werd in 1704. Hun kleinzoon François-Joseph Louis Godin verwierf de lenen van Ter Borch in 1780.

In de "Castella" van Le Roy komt het Hof voor in de toestand van 1700 : het was gebouwd in renaissancestijl en omringd door grachten. Rond 1840 werd het helemaal verbouwd. In een der bewaarde delen las men op het plafond nog de datum 1641.

HET OVDY RIDDERLYCE HOF VAN TERBORCHT

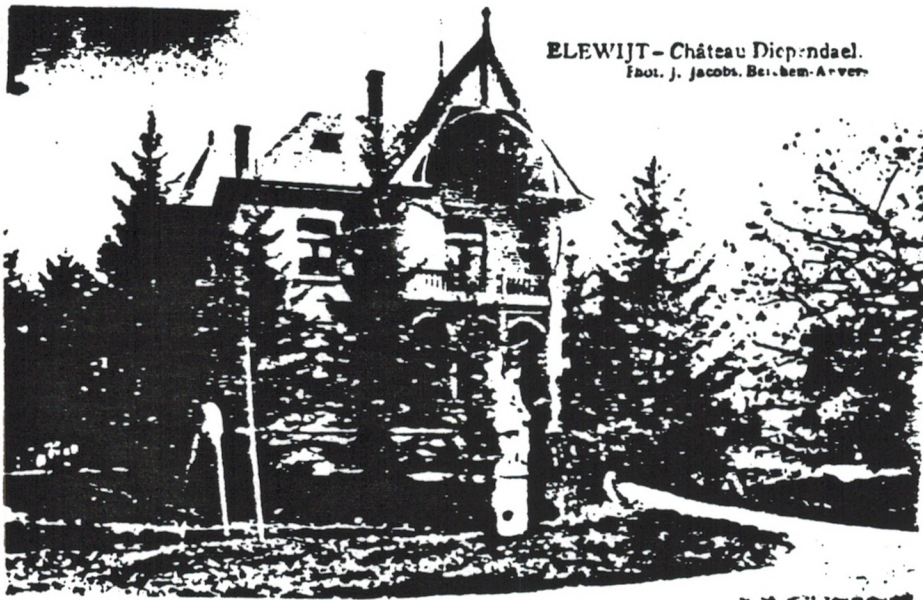
Elewyl Château Terborcht - Kasteel Terborcht

Rond 1845 was de nieuwbouw voltooid in rode bakstenen met witte banden en een voorgevel met een driehoekig fronton. Boven de boogdeur met Vlaams rondvenster was een wapenschild in steen uitgebeiteld. Het goed was toen eigendom van de familie de Liedekerke.

Het kasteeltje viel ten offer aan de oorlog in 1914.

Tussen Ter Borch en de Zilverbeemd staat nog een ander klein kasteeltje, Diependaal genaamd, dat vermoedelijk eertijds van de burcht afhankelijk was.

afgebroken in 1870, heropgebouwd in 1914
nu Restaurant "Diependaal".

De kerk zou dateren uit 1125.

De kerk van Elewijt kan zich niet beroepen op het bezit van schatten van grote waarde.

Het hoofdaltaar is in eikehout en werd in 1725 door Angelica Theresia de Marselaer geschonken. Het tabernakel verbeeldt een engel die een kelk vasthoudt. Het kerkmeestergestoelte dateert van 1855 (Lodewijk XV-stijl) en werd aangekocht voor de prijs van 600 fr.

De predikstoel met sierlijke trapleuning, eveneens in eikehout, bevat een beeldhouwwerk voorstellende het martelaarschap van de H. Lambertus, leermeester van de H. Hubertus en bisschop van Maastricht, waar hij door onze patroonheilige werd opgevolgd.

Een prachtig houten beeld van de h. Hubertus, als bisschop met staf en mijter en een hert aan de voeten. Sedert eeuwen wordt het beeld op 2de sinksendag plechtig processiegewijs door het dorp gedragen.

Er staat ook een antiek houten beeld van de H. Sebastiaan, dat aan het ontstaan van de Gilde herinnert.

Het beeld van O.-L.-Vrouw, de kalvarie, en de reliëfs boven de sakristiedeuren zijn kunstwerken van beeldhouwer Vermeylen uit Leuven, in april 1925 aan de kerk geschonken door baron de Becker-Remy.

Ten jare 1620 werd het altaar van St. Hubertus verrijkt met een drieluik. Op een paneel staat Hubertus afgebeeld als jager. De andere luiken stellen de heilige voor als bisschop, in zegende houding; verder zijn wijding tot bisschop door paus Sergius I, de dood van de heilige en zijn verering door de bedevaarders, met in hun midden pastoor Schoubroeck.

Achteraan in de kerk, hangt een doek van Willem Jacob Herreyns (1743-1827), directeur van de Antwerpse Akademie voor schilderkunst, voorstellende de kruisiging van Kristus, geschilderd ten jare 1780.

Twee doeken van onbekende meesters met name:

"Het Laatste Avondmaal" en "Jezus gedoopt in de Jordaan".

De schatbewaarder van het kapittel van Kamerijk bezat van oudsher het beheer van de kerk van Elewijt. In 1603 werd ze gevoegd bij de inkomsten van het aartsbisdom Mechelen.

De abdijen van Grimbergen en Geeraardsbergen, de kommanderij van Pitzenburg, het hospitaal Onze-Lieve-Vrouw te Mechelen en de heer van het dorp verdeelden de twee derde der tienden, waarvan de laatste derde (behalve op acht bunders grond), toebehoorde aan de pastoor. Ook de vleestiende en de tiende van nieuw ontgonnen grond was voor de pastoor.

Het nieuw ontgonnen land was te herleiden tot een klein gebied. Het waren meestal weilanden en dan nog dikwijls overstroomt. Ook de gemeentebeemden behoorde tot die tiende.

Oude archiefinventarissen van het kapittel van Anderlecht vermelden een oorkonde van de hertog van Brabant en zijn zoon, i.v.m. de goedkeuring van een akkoord in het jaar 1218, betreffende de tiende van Elewijt, met het kapittel en dhr. Accromont en zijn zonen.

In 1787, had pastoor Aegidius Vermoesen, omdat hij ziek was, een hulp priester (onderpastoor); hij betaalde hem 250 gulden per jaar.

Aan de kerk was een kapelanie van Sint-Nikolaas verbonden, waarvan het collatierecht toebehoorde aan de kardinaal. Er werd iedere vrijdag mis gelezen.

Men ging op bedevaart naar Elewijt om te bidden in de tempel van Sint-Hubert, teneinde te genezen van razende hondebeten. Vanouds bracht men er dieren, onder andere varkens die door razende honden waren gebeten, " 'T Elewijck met de verckens geweest die van eenen rasenden hondt gebeten waeren 1506-1507".

Ook voor mensen gebeten door razende honden werden de St Hubertussleutels gebruikt.

Op de pastorij in Elewijt worden de 4 sleutels bewaard. Daarop leest men "Pro hominibus" (voor de mensen) en "Pro canibus" (voor de honden).

In de 16de en 17de eeuw, wanneer tengevolge van oorlogen en plunderingen de velden verlaten lagen zodat de wilde dieren zich vrij konden vermenigvuldigen (honden en wolven), was het Broederschap van de H. Hubertus het bloeiendst.

Van oudsher ontstaan, werd ze kerkrechtelijk opgericht en daarvan akte verleend op 1 mei 1651. Paus Innocentius X verleende een volle aflaat op Sint-Huibrechtsdag, telkenjare op 3 november in de kerk van Elewijt te verdienen door alleen die gebiecht en gekommuniceerd hadden en gebeden voor de eenheid der kristenen, het welvaren der kerk, enz...

De broederschap was zo belangrijk dat er naar schatting van pastoor Brancart meer dan 10.000 ingeschrevenen nog in leven waren in 1804.

De bedevaarten eindigden in 1846. De broederschap bleef echter voortbestaan. In 1898 telde men nog 1.200 ingeschrevenen. In 1899 betaalde men 10 centiemen voor het lidmaatschap.

Het dorp van Elewijt was onder het gezag van de schepenen van Perk, behalve een klein deel, rond het kasteel 't Steen, waar recht geschiedde door de schepenen van Eppeghem, in naam van de heren van Grimbergen, van de tak Nassau.

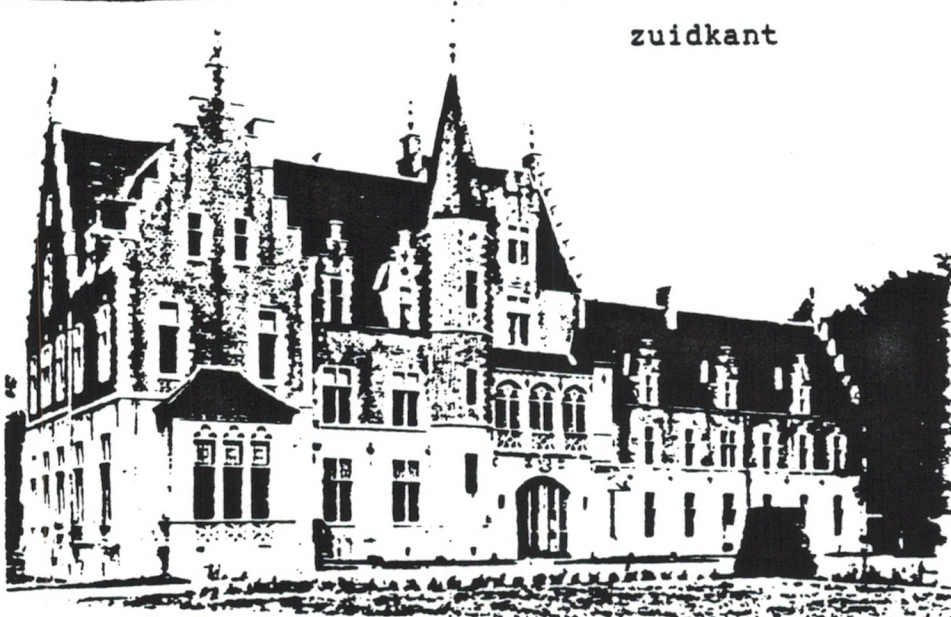
We vermelden nog de wet van 28 april 1629. De eigenaars van weilanden en moerasgronden, gelegen op de grondgebieden (weydebempden) van Elewijt en Weerde, en in het Schouwenbroeck en het Vriesenbroeck te Sempst en Hofstade, werden gemachtigd hun eigendommen te beschermen door zomerdijken en een schutsluis aan te leggen (arcke ofte grontgote) die bestaan had bij de samenvoeging van de Bierbeke (Baerebeke) en de Zenne.

Kasteel 't Steen

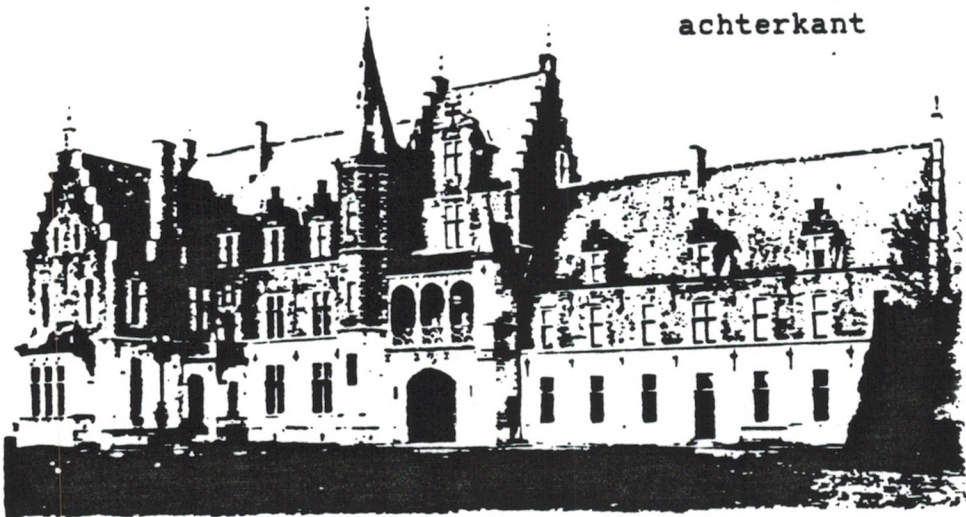
voorkant

zuidkant

achterkant

Het kasteel 't Steen, waaraan de beroemde naam van de prins van de vlaamse school verbonden is, is gevestigd op het einde van het zuid-westen van Elewijt, op de plaats waar de Baerebeek (die daar de naam van de Molekensbeek draagt) enkele bochten maakt.

Bijna al de gronden in de omgeving waren eigendom van de Wilres of de Wilders. Zij hebben hun naam gelaten aan het hof van Wildere of het hof ten Kerckhoven, riddergoed aan de kerk, dat achtereenvolgens werd verheven tot het leenrechterlijk hof van Grimbergen, met twaalf bunder grond en een cijnsboek, door

Jean de Wilre (1474)

Jean de Vault

Meester Albert Bouwens (1563-1564), zoon van Albert Marie, zuster van voorgaande, echtgenote van Arnoul Van Heyst

De Baerebeek, vanaf een molen, vroeger gevestigd bij de kerk van Elewijt en tot Clapschette-molen of de molen van Weerde, vormde een gehucht dat Rodolphe de Wilre had van de hertog van Brabant, vanaf het jaar 1312, en dat zijn afstammelingen twee eeuwen behielden, met het eenzijdig recht er te mogen vissen.

Het is aan een van zijn voorvaderen, die dezelfde naam droeg, ridder Rodolphe de Wilre, dat we de opening van de oude afleiding van de Baerebeek naar de Zenne te danken hebben; in het jaar 1259, begon hij met de bouw van een molen gevestigd tussen Elewijt en Epegem (misschien de molen van Weerde?), maar de kloosters-zusters van Kamerijk bekloegen zich over het nadeel dat dit zou hebben op hun eigendommen.

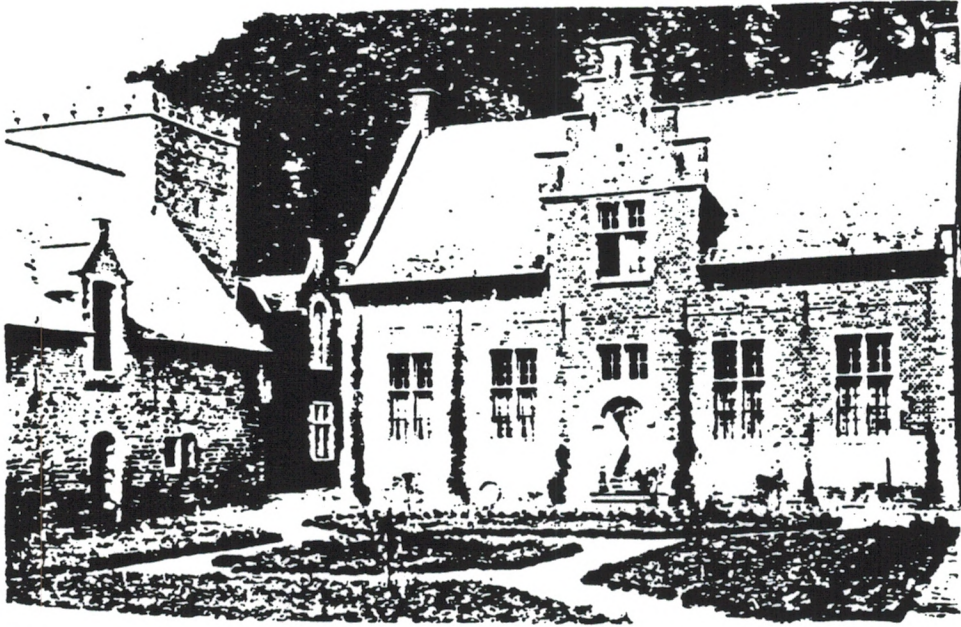
De sénéchal van Brabant, Gerard d'Yssche, beval een onderzoek, zodat de molen een "pila" of een "signum" ontving, t.t.z. een merkteken in de vorm van een "spijker" (akte van de maand juli 1259).

Rodolphe de Wilre had meerdere zonen, waaronder Adam, die ofwel Adam de Wilre ofwel Adam d'Elewite wordt genoemd en Genekinus van Wilre die in 1265 vernoemd werd onder de leenmanen van de heren van Perk. In 1291 schonk ridder Henricus Van Wilre aan de abdij van Terkameren al zijn goederen onder Weerde. Nog een derde edelman met die naam, was op 7 juni voor de slag van Woeringen tot ridder geslagen door Jan I van Brabant, maar stierf tijdens de slag der Gulden Sporen te Kortrijk op 11 juli 1302.

In 1304 is er sprake van Arnoul de Lapide (Vandensteen) d'Elewijt; hij was zeker en vast de zoon van Adam de Wilre; hij kreeg waarschijnlijk zijn bijnaam de Steen door het bouwen van het kasteel, dat we korte tijd later in de handen zien van een Brusselse familie Teye.

De ridder Giselbert Teye verwierf van de hertog van Brabant twaalf bunder land in Perk en elf in Weerde.

Een van zijn zonen, de genaamde Rodolphe, was eigenaar van het "hof ten steene". Na zijn dood erfde zijn zuster Elisabeth één derde van zijn bezittingen. Zij was de weduwe van Jan van Bouchout en echtgenote van ridder Arnoul van Hellebeke. In 1370 staan Elisabeth en haar zoon Daniel van Bouchout hun rechten van het kasteel af ten gunste van hun neef Giselbert III, zoon van Giselbert II en kleinzoon van Giselbert I Teye. Deze edelman heeft kinderen: een vierde Giselbert Teye en Rodolphe Teye.

bijgebouwen van het kasteel 't Steen

Giselbert IV, die heer van Wemmel wordt door zijn huwelijk met Margaretha van Helezies, kreeg drie zonen. Alle drie kregen zij de bijnaam "de Elewyt" om hen te onderscheiden van hun ouders. Jan Taye, schepen van Brussel in 1409 en 1421, amman van dezelfde stad in 1419, overleed zonder wettige erfgenamen achter te laten. Henri werd de tak van de heren van Wemmel en Gooik met de naam de Taye, en Giselbert, heer van Libersart. In 1434, bij zijn huwelijk met Margartha van Bouchout was Henri eigenaar van "hoff ten Steene".

Tijdens de 16de eeuw ging het "hoff ten Steene" over in de handen van de familie Oudart, leenmannen van de heren van Grimbergen, tak Nassau.

Boedellijsten van 1530 op naam van Nicolas Oudart en zijn vrouw Margartha van Reckhem, en van 1570 op naam van hun zoon Hubertus Oudart, omvatten het landgoed Steen met 45 bunder grond en weiden, waarva 4 1/2 bunder binnen de grachten gelegen. Hij liet alles over aan zijn dochter Elisabeth, echtgenote van Jan van Borchgrave.

Op hun beurt verkochten de erfgenamen de Borchgrave het Steen aan Maria-Christina van Egmont, weduwe van George de Lalaing, baron van Ville, graaf van Rennenberg (1540-1581), en dochter van de bekende Lamoraal van Egmont die te Brussel onthoofd werd op 5 juni 1568. Deze edele dame hertrouwde met Karel van Mansfeld. Toen ook Maria Christina in 1622 overleed, werden 't Steen en 72 bunder grond eigendom van Jan Cools, heer van Corbais. Het werd op 22 december 1622 beschreven als zijnde een kasteel met ophaalbrug, toren, grachten, gronden, weiden, met een oppervlakte van ongeveer 60 bunder. Cools bezwaarde het echter met velerlei hypoteken. Zo verwierf de Vlaamse schilder Anton Van Dijck op 29 maart 1634 een feodale rente van 125 rijnguldens per jaar op het Steen, overgekocht van Frans van Gemeren.

Jan Cools zodanig door schulden in het nauw gedreven gelaste een Mechels advocaat met de verkoop. Pieter-Paul Rubens en zijn vrouw Helena Fourment werden eigenaars van het Steen voor 93 000 gouden karolussen van 20 cent, ingevolge dekreetbrieven van 12 mei 1635, ontvangen door de heer van Limelette, Etienne Huleth.

Na de dood van haar echtgenoot, Pieter-Paul Rubens, huwde Helene Fourment met Jan Baptiste van Broeckhoven, ridder van Sint-Jaak, heer en graaf van Bergeyck. Graaf van Bergeyck werd weduwnaar in 1673. Hij hertrouwde met Marie-Françoise Dennetières. Hij overleed in 1681. Toen moest de burcht verkocht worden om uit onverdeelheid te treden.

Twee en veertig jaar na de dood van Pieter-Paul Rubens, in 1682 werd 't Steen te Elewijt aldus beschreven: eene Hof-stadt met groote steene Huysinghe ende andere schoone edificien in forme van een Casteel daer op staende den Hof, Boomgaert, Fruytbomen, op-treckende Brugghe, met eene groote Motte ende den grooten hooghen vierkantighen Thoren int midden van dezelve Motte, ront-somme sijne Vijvers geleghen met oock het Neer-hof met sijne appaerte Pachters-woninghen, Schueren, diverse Stallinghen ende alle hunne andere toebehoorten 't saemen groot vier bunderen 50 Roeden rontsomme in sijne Water-grachten.

Pieter-Paul Rubens

Wapenschild van Pieter-Paul Rubens, Heer van Steen

In de successie van Rubens werd het landgoed nu geschat op 100 000 florijnen, d.i. 93 000 voor de goederen en 7 000 voor de door Rubens aangebrachte verbeteringen en vergrotingen.

Hyacinthe-Marie en Nicolas van Broeckhoven kochten het kasteel van de erfgerechtigden, mits de prijs van 42 555 rijnguldens van 20 cent te betalen. (verwerving van 21 januari 1683).

Zij lieten het eigendom over aan Pieter de Provijns en zijn echtgenote Maria-Isabella Stevens, die het op hun beurt afstonden aan hun zoon Georges Theodoor, heer van Epsvoort, die de barons-titel verwierf op 4 mei 1726.

In 1734 kwam het slot in handen van Catherina Pangaert, weduwe van graaf Pierre Melchior de Wijnants, die in Elewijt begraven ligt. Aan haar danken we de mooie renaissancegebouwen uit 1754, die de afhankelijkheden van het Steen vormen : gastenverblijf met kapel, rentmeestershuis, duifhuis, orangerie en stallingen.

Na deze, ging het kasteel over in handen van Albertine-Françoise de Wynants overleden te Elewijt op 30 november 1771. Bij testament van 26 november van dat jaar had zij het landgoed overge- maakt aan haar twee broers, die het voor 24 402 florijnen over- lieten aan Laurent-Benoit Dewez en zijn echtgenote Maria-Francis- ca Mertens op 5 november 1773.

Deze Waalse bouwkundige, was sedert 1767 te Brussel gevestigd als eerste architect van Karel van Lotharingen. In een korte tijds- panne wist hij ontelbare kastelen, kerken en abdijen te bouwen of te verfraaien.

Tijdens zijn verblijf te Elewijt, wilde hij de watermolen nabij het kasteel weer op gang brengen, dank zij watertoevoer uit de nabijgelegen Zenne. Het is uit die tijd dat de Steenvaart dateert (29 maart 1781), een klein kanaaltje dat de Barebeek rechtstreeks met de Zenne verbond, maar dat nu reeds vele jaren gedempt werd. Dewez verliet het Steen bij de Franse inval in 1793. De Sanscu- lotten plunderden zijn bezittingen te Elewijt, legden er beslag op en verkochten alles.

In de 19de eeuw werd het Steen eigendom van Charles Wouters Coppens en nazaten uit Gent.

Dat bracht heelwat restauratiewerken en vergrotingen mee, uitge- voerd van 1867 tot 1875, onder leiding van architect Carpentier. De zuidervleugel (stallingen) werd opgehoogd om er woonvertrekken van te maken.

In 1913 werd senator August Godfried Maria de Becker-Remy eige- naar van het kasteel.

In 1954 werd het landgoed, dat toen 80 ha besloeg, aan verkave- ling onderworpen. Op 26 mei 1955 kwam de ondertussen overleden Paul Maison, in het bezit van 10 ha ervan, waarop zich het kas- teel bevond. Hij liet het gebouw binnen en buiten prachtig her- stellen.

E P P E G E M.

Wanneer de Zenne Vilvoorde verlaat, stroomt zij in noordwestelijke richting, daarna draait zij naar het noorden om vervolgens weer de noordwestelijke richting te nemen. De Zenne vormt als het ware een boog waarvan het kanaal van Willebroek de koord is. De ruimte in deze boog was lange tijd overdekt met bossen en heiden; behalve in de gebieden langs de rivier waar de dorpen Eppegem, Weerde en Zemst geboren werden.

De Romeinse steenweg van Asse naar Elewijt doorkruist Eppegem. Hier werd de steenweg de Aalstse baan genoemd. Hij boorde de weiden af en het is zonder twijfel dat deze weg, in de Middeleeuwen "den steenwegh" heette, al werd deze naam ook gebruikt om de verbinding Grimbergen-Mechelen aan te duiden. Het waren de heren van Grimbergen die de steenweg in Eppegem onderhielden en er een kleine tol hieven van 9 mijten Brabants op elk paard, koe of varken. Tien solidi werden aangerekend per 100 schapen. De tol werd later aangepast tot 1 "blanc" per trekpaard, een halve solidus per hoornbeest, 1 "liard" per varken of schaap. De Raad van Brabant stelde de ridders van het Gulden Vlies, als enigen, vrij van deze tol (octrooi van 16 september 1679). Vilvoorde, nu met Mechelen verbonden door een uitstekende baan, kende vroeger een verbinding die ongeveer dezelfde ligging had. Nochtans had de oude baan enkele gevaarlijke plaatsen o.a. "den Dullaert in het zuiden en de Moelle (molen), in het noorden.

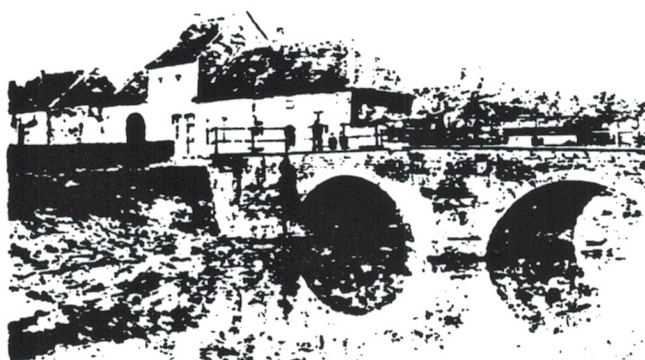
Wauters situeert de Moelle aan de huidige Beekstraat. Daar tegenover stond vroeger het godshuis Sinte Loys. Of Moelle op de molen duidde, is zeer twijfelachtig. In de zestiende eeuw komt het toponiem Moelle reeds voor maar in die tijd stond er geen molen. Die molen werd een eeuw later gebouwd. Op oudere kaarten staat "Mouillie" of "Moullie". De huidige Leopoldstraat in Zemst heette trouwens tot het begin van deze eeuw "Mouille". Het is meer dan waarschijnlijk dat de benaming meer op een modderige bodem wijst dan op een molen.

Tijdens overstromingen staken karren, paarden en voerlui er vast in het slijk. Om dit gevaar te vermijden namen reizigers van Brussel naar Mechelen de weg langs de Verbrande Brug, maar veel beter was deze niet. De andere verbinding over Evere, Elewijt en Hofstade, betekende een grote omweg. Om deze ongemakken weg te werken en om Brussel en Mechelen beter te verbinden, stelde architect Van Langren voor een kanaal te graven. Zijn "Fossa Carolina" zou de Verbrande Brug met Mechelen verbinden. Het kanaal zou de Zenne kruisen aan de kapel van het Hammeke te Zemst. Het aquaduct zou zes of zeven bogen tellen van elk 10 of 12 voeten.

Deze bogen geven ons een indruk van de breedte van de Zenne in die tijd. De overspanning was berekend op een twintigtal meter. Bij graafwerken in 1983 aan het Hammeke kregen we de kans om de breedte van de verlegde Zenne na te meten. Het slib tekende zich af op een lengte van 18 meter.

Door middel van poorten zou men het gebied dat stroomopwaarts lag, hebben kunnen onder water zetten. Dank zij het traagwerkend Spaans bestuur werd het project nooit uitgevoerd. Tijdens het bewind van Isabella de Infante, verkreeg Vilvoorde de toelating om de steenweg aan "den Dullaert" te verbeteren voor voetgangers en rijtuigen. Gedurende 20 jaar hieven zij er een tol van een halve solidus per trekpaard. Enkele jaren later zorgde Vilvoorde ervoor dat er een nieuwe brug over de Zenne werd gebouwd te Eppegem.

Het plan van deze brug werd gemaakt door een monnik. Het wordt integraal bewaard op het A.R. te Brussel.

Brug over de Zenne.

In 1635 belegerden de verenigde Franse en Hollandse legers de stad Leuven. De Bourgondische kolonel, in garnizoen te Vilvoorde, gaf bevel om de bruggen over de Zenne te vernielen. Dit bevel werd uitgevoerd tot groot ongenoegen van de handelaars die de verbinding Brussel-Mechelen verbroken zagen.

Hun druk gaf aanleiding tot de toelating om een nieuwe brug te bouwen door de inwoners van Vilvoorde. Gedurende 18 jaar mochten zij dan ook tol heffen van één liard op ieder trekpaard (30 juni 1636). Op 10 juli van datzelfde jaar vatte men de constructie aan.

De brug kostte 1570 Rijnse florijnen. Jan Marchant Peterssone kreeg een maand de tijd om, op straf van 100 florijnen boete, het werk binnen een maand te beëindigen. De heren van Grimbergen-Nassau inden het "brug-gegelt". De Epepegemnaars protesteerden hiertegen en kloegen dat hun rechten benadeeld werden. Ze waren bereid Vilvoorde schadeloos te stellen voor het verlies. De Raad van Brabant bekrachtigde dit voorstel op 10 juli 1637. Later liet Grimbergen in de persoon van de prinses van Oranje de weg aan den Dullaert verbeteren. Zij trad op als tutrice van haar kinderen. Het Spaanse bewind gaf haar de toestemming om een steenweggeld, een tol aan de brug en een tol op brouwerijen te heffen. Op ieder brouwsel dat in het dorp werd gebrouwd, moest 10 solidi betaald worden. De inwoners trachtten zich tegen deze belastingen te verzetten. Het proces sleepte 11 of 12 jaar aan. De inwoners verloren de zaak en werden veroordeeld tot het betalen van de kosten van het proces (13 februari 1663).

De benaming Epepegem is zeer waarschijnlijk afkomstig van Ippinghoheim, de verblijfplaats van Ippingh, dit volgens een diploma uit het jaar 966. Een zekere Hullin schonk aan de abdij van Nijvel een stuk grond van 5 mansus en een groot bos genoeg om 100 varkens te voeden.

De oorsprong van de benaming Epepegem wordt op verscheidene manieren verklaard. Volgens sommigen zou de naam afgeleid zijn van Epona.

Epona was een keltische godin. Het lijkt mij echter onwaarschijnlijk dat een naam uit een Keltisch en uit een Frankisch gedeelte zou bestaan.

Veel waarschijnlijker is de veronderstelling dat Epepegem een zuivere Frankische naam zou zijn. Hij bestaat uit 3 delen : Appo-inga-heim. Appo is een Frankische eigennaam. Inga betekent afstammeling. Heim of heem duidt op de woonplaats van.

Aldus zou Epepegem betekenen: woonplaats van de afstammelingen van Appo.

De heren van Grimbergen-Nassau benoemden er de schepenen. De schepenbank had als hoofdbank Grimbergen. Het zegel toont het wapenschild en de tekst: "S. scabinorum de Eppenghem". De schepenbank bestond reeds in 1293. De jurisdictie strekte zich uit over een gedeelte van het dorp Elewijt daar waar zich het steen bevond.

Dat het steen onder de jurisdictie viel van Epepegem toont aan hoe groot de invloed van de familie Van Wilre was. Door hun machtige positie wisten zij zowel Zemst, Weerde en Epepegem onder Grimbergse invloed te brengen en tegelijkertijd in Mechelen een rol te spelen. Dit kan alleen mogelijk geweest zijn door de steun van de hertog van Brabant.

De Nassau's hadden te Epepegem het recht van de vierde schoof op enkele terreinen. Zij bezaten het visrecht op de Zenne en de Baerebeek zover als de juridictie van de schepenbank reikte. Bijna al de kastelen en landhuizen vielen onder hun feodaal hof: Indeveld, Impel, Moortere of Cobbenbosch, Nedergem, Wanrode, Rollekoten en de hoeve Veyst.

Het toponiem Rollekoten zou een verbastering kunnen zijn van de eigennaam "Rollikaers". We vonden in een notarisakte de naam Prins de Rollikaers terug. Hij werd vermeld als eigenaar van gronden in Eppegem.

Zij ontgonnen land op "den Hoobosch". De akker bracht een mudde en drie vierden haver op, 3 solidi 6 deniers Leuvens en 6 "chapons". Jan van Oudenaken was er bezitter van in het begin van de zestiende eeuw.

Volgens Eppegem hadden de Grimbergse wetsdienaars geen enkel recht op de Zenne. In 1422 -1423 deed de burgemeester een boot, geladen met graan, ophouden. Het Brussels Magistraat riep hem hiervoor ter verantwoording. Het was van oordeel dat de burgemeester het recht van de hertog voor het zijne had genomen. De burgemeester werd veroordeeld tot 24 solidi waarvan de helft aan de drossaert van Brussel toekwamen. Rond 1580 bouwden de Brusselaars versterkingen te Eppegem. Daarmee wilden zij de scheepvaart op het kanaal van Willebroek beschermen tegen de Spanjaarden die in Leuven en Mechelen legerden. De benaming Schrans die we nu nog terugvinden in de woningen binnen de ronde gracht, is zonder twijfel daarvan afkomstig. Het aantal communicerende parochianen bedroeg 200 in 1570 en slechts 50 in 1598. Het aantal was in 1600 gestegen tot 110 terwijl het in 1762 reeds 490 bedroeg. In die tijd telde het dorp 740 zielen waaronder 250 niet communicerende kinderen.

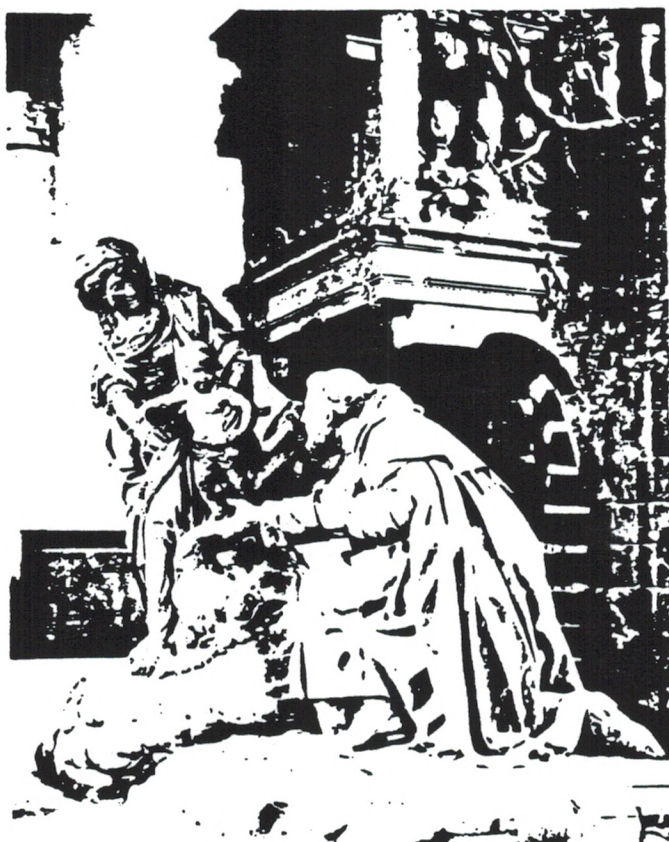

Sint Clemenskerk.

De parochiale kerk is toegewijd aan paus Sint Clemens. Men bewaart ervan de relikwieën en aanroeft hem tegen de hoest en kinderziekten. Vroeger was het een gebruik dat de aanroepers een handvol nagels en "yseremannekens" offerden. De diocesane overheid worstelde lang en tevergeefs tegen deze afgoderij. In 1780 verbood de aartsbisschop om op de trommel te slaan in de processie. De inwoners stoorden zich niet aan het verbod. Als tegenmaatregel verbood de aartsbisschop het H. Sacrament in de processie op Sacramentsdag en op Kermisdag. Het kerkgebouw is weinig interessant; de opeenvolgende restauratiewerken mondden uit in een stijl die we bastaardgotiek zouden kunnen noemen.

Wauters beschrijft als volgt de kerk van Eppegem (midden 19de eeuw). De kerkversieringen hadden erg te lijden onder de brand van 24 juni 1847. Op het hoofdaltaar bemerken wij een Laatste Avondmaal van Herreyens. In de kerk hangt eveneens een schilderij van Verhaegen dat de stal van Betlehem voorstelt en een Sint-Pieter van Van Loon. De preekstoel is een sculpteerwerk van Van Gheel uit Mechelen. De stoel is versierd met een Mariabeeld. De chronogram: eXibet eXaltis VIVa VoCe MaRIA DomInICo leert ons dat hij uit 1797 dateert.

Onderkant van de
preekstoel.

Het jaartal 1797 is misschien het jaar dat Van Gheel de preekstoel beitelde maar of hij in die periode werd aangekocht is weinig waarschijnlijk. In de kerkrekeningen uit die tijd wordt er geen vermelding van gemaakt. Het is best mogelijk dat het kunstwerk uit een andere kerk afkomstig is. In die tijd werden meerdere kerken uitverkocht door de Fransen.

Dichtbij het linker zijaltaar staat een marmeren buste van Geerts. Op de sokkel staat gebeeldhoudt: "Priez pour l'ame de feu Madame la Baronne Charlé de Waspick, née baronne Van Reynegom d'Impel, décédée à Bruxelles le 8 juillet 1838.

Onderaan de toren, in de rechtermuur is er een grafsteen waarop staat: "Hier leyde begraven heer Joannes Andreas Josephus Gislenus baron Van Reynegom, heere van Eetvelde, Impel, Rykenrode, major der stadt Brussel sedert den 4 mey 1749, sterft den 28 october 1788, oudsten sone van Simon ende van vrouw Isabella Pipenoy wiens voorouders hunnen naem hebben vercregen ten jaere 690 door het reynigen der afgoderijen in 't graefschap van Kennermerland, alwaer ten jaere 792 sturf op zyn hof Reynegom rabod de II Koninck der vriesen; de naercomelingen verjaegt synde door de oorlogen, hebben gestigt in 't rhymland by leyden, ende van daer ten eynde van de revolutie van Holland, voor het catholyke geloof ende getrouwicheyt aan Carel de V ende Philippus den II, verdreven werden in dese landen, met confiscatie van hunne goederen". Het idee Reynegom etymologisch te verklaren volgens "reinen" omdat in 690 godloosheid heerste in Kennermerland, het oorspronkelijk vaderland van de familie Van Reynegom, is één van die duistere verklaringen van voortvarende heraldisten. Achter het koor van de kerk ligt de laatste reguliere kanunnik van Betlehem begraven. Hij was de pastoor, noemde H. Vanderschriek en stierf op 3 mei 1818.

Henricus Van der Schrieck werd in 1808 tot pastoor aangesteld. Hij schreef dat de kerk niet erg geleden had onder de Fransen. Het gebouw verkeerde in goede staat. Alleen de gewaden en de klokken dienden vernieuwd te worden. In 1812 gingen torenspits en beiaard in de vlammen op.

Tijdens de 1ste Wereldoorlog werd de kerk andermaal verwoest.

Eppegem, kerkelijk, hing oorspronkelijk af van Zemst. Beide parochies werden gescheiden en Eppegem strekte zich zelfs uit op een gedeelte van Zemst.

De woonkern die zich gevormd had rond het gasthuis Sinte Loys was daar waarschijnlijk de oorzaak van. Zolang beide parochies verenigd waren, was er geen enkel probleem: de kern kon zich in alle richtingen uitbreiden. De afscheiding had verscheidene oorzaken. De opkomst van Grimbergen zal er een bepalende rol in gespeeld hebben. Die grens was vaak een twistpunt tussen beide parochies. De scheiding langs "den voetwegh naer Eppegem" was zeer vaag. In de achttiende eeuw kwam het zelfs tot een proces naar aanleiding van de verbreding van de Brusselsesteenweg.

Zichten van oud Eppegem.

Het bisdom Mechelen bezat het patronaatsrecht die er de tienden deelde met het kapittel van Terkameren, de abdijen van Grimbergen en Terkameren, het godshuis Oliveten te Mechelen, de kanunniken van Zellaer, het begijnhof te Mechelen en Brussel en de pastoor te Epegem.

De tiendenverdeling:

één derde voor de pastoor

twee derde aan het kapittel van Kamerijk onder-verdeeld in:

één derde van de oude tienden en de vleestienen

twee derden aan de abdijen en godshuizen.

In de achttiende eeuw werden de oude tienden verpacht voor 2300 florijnen en de nieuwe voor 200 florijnen.

In de tiendenverdeling bleven littenkens bewaard van vroegere toestanden; Oliveten herinnert aan de binding met Zemst, Grimbergse en Brusselse invloeden kwamen achteraf.

Men las elke week een mis voor Sint-Anna die betaald werd door de kerk. Een tweede ter ere van het H. Sakrament werd betaald door de inwoners en de familie Van Reynegom. Er bestond een kapellanij van O.-L.-Vrouw waarvan de bisschop de tocht bezat. Sedert onheugelijke tijden bevond er zich een godshuis toegewijd aan O.-L.-Vrouw en Sint-Elooi.

De toewijding aan O.-L.-Vrouw moet van een latere datum zijn geweest. De Mariaverering begon na de oprichting van het gasthuis.

Het stond op de plaats die nu nog Begijnhof heet. Het werd beïnd door drie of vier religieusen die de regel van Sint-Augustinus hadden aangenomen. Zij waren gastvrij voor pelgrims en reizigers. Tijdens de godsdienstoorlogen werd het een toevluchtsoord voor vagebonden tot groot gevaar voor het kuise leven van de nonnen. Reeds in de vijftiende eeuw was het gasthuis in moeilijkheden. De bisschop van Kamerijk, Henricus de Berghes, gaf in 1493 de toelating om twee ouderlingen op te nemen. Egidius Verbesselt en zijn vrouw, Barbara Bogaerts, mochten er hun intrek nemen op voorwaarde dat zij hun bezittingen aan de kloostergemeenschap zouden afstaan.

In 1574 beliepen de inkomsten slechts 20 gulden en 10 mudden graan. Twee zusters en een meid hielden zich bezig met het onderwijs van jonge meisjes. Zij leerden er weven. Dit onderwijs ondersteunde de geringe inkomsten. Al deze inspanningen konden het gasthuis echter niet redden. De gebouwen vervielen en werden onbruikbaar.

Door een decreet van 23 maart 1579 beval de vicaris-generaal van het bisdom dat de goederen van het godshuis zouden worden toegevoegd aan de tafel van de H. Geest. Voortaan moest een gehuwde man instaan voor de werking van, het godshuis. Elke morgen las men er de H. Mis. Later werd het overgrote deel van de inkomsten aan de pastoor geschonken als toemaat.

Het decreet van kardinaal Granvelle werd slechts gedeeltelijk uitgevoerd. Het besluit om twee bedden te handhaven, arme reizigers van vuur en soep te voorzien, kwam nooit in voege. De goederen gingen wel over naar de tafel van de H. Geest. De beheerders verhuurden de gronden en lieten de gebouwen verkrotten. Wie stenen nodig had kon zich daar voorzien. Tijdens de godsdienstoorlogen ging de kerk in vlammen op. In 1611 vroeg men de toela-

ting om de toren te laten herstellen met stenen van het gasthuis. Er werd zelfs gedacht om een nieuwe pastorie te bouwen aan het gasthuis. Zowel de dorpsheer als de bisschop waren het daarmee eens, maar de drossaert verzette zich. Het plan werd niet uitgevoerd.

Tussen het dorp van Eppegem en de Verbrande Brug liggen meerdere landhuizen verspreid. Vooreerst ontmoeten we YNDEVELD dat later de naam CATTENHYUS kreeg.

Le. Chat

elle

Cattenhuijs

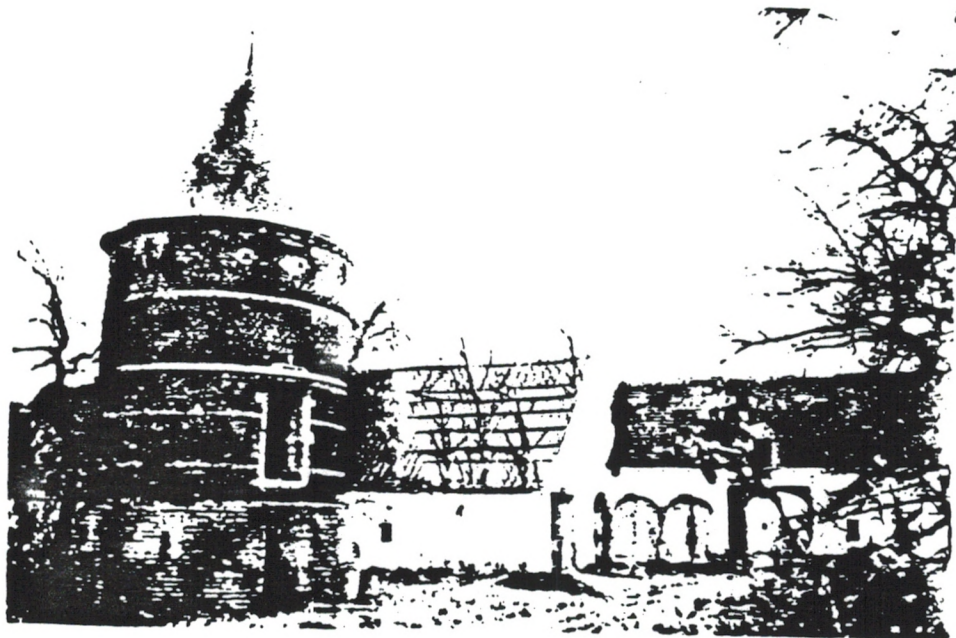
Op het einde van de veertiende eeuw vonden we in het cijnsboek van mevrouw Van den Broeck uit Lier (uit een kloostergemeenschap, waarschijnlijk Sion) de benaming "Indeveld". A. Wauters verklaart het toponiem als "einde van het veld" wat we ten eerste betwijfelen. Middenin het veld zou veel logischer zijn. Tot op heden is die plaats midden in de velden gelegen. Het staat in tegenstelling met een bebost gebied.

Vroeger was het een leen dat bestond uit gronden; de cijns bedroeg 24 ponden, 10 "escalins", 18 Leuvense deniers, 24 vogels: 12 kapoenen en 12 ganzen, 100 eieren, 2 dagen hooien, 2 dagen hooiwerk, 2 dagen hardwerk, 2 keuren en 21 leenplichten. In 1404 hoorde het landhuis toe aan sire Gillis van Hofstade.

Guillaume van Hofstade was in 1404 schepen aan de schepenbank van Mechelen. Reeds een eeuw lang waren de Van Hofstaden aanwezig in het Mechelse stadsbestuur. In hun wapenschild droegen allen één of meerdere Sint-Andries kruisen. Guillaume was de eerste, naar onze bevindingen, die ook een zeemeermin in zijn schild droeg. Dit embleem komt ook in het huidige schild van de gemeente Hofstade voor. Volgens ons waren de gronden van het klooster van Sion in Zemst en Eppegem van deze familie afkomstig.

Het werd aangekocht door Jan Micault, heer van Oosterstein. De ontdekkingsreiziger (?) Busbecq schreef brieven aan de tweede zoon van deze edelman, Nicolas Micault. De brieven handelden over de twee zendingen in Turkije. Nicolaas was toen lid van de Geheime Raad. Die brieven werden uitgegeven in 1582 bij Plantijn door L. Carrion; dit in opdracht van de heer van Indeveld en zonder toestemming van Busbecq. Het lijkt waarschijnlijk dat Micault brieven schreef aan Busbecq tijdens zijn reis naar Portugal. Hij deelde daarin zijn ervaringen mee. Op 31 december 1575 lieten Nicolaas Micault en zijn vrouw Maria Boisot, bij testament, "Fideicommiss", aan hun oudste zoon Karel. Hij erfde niet alleen Indeveld maar ook alle goederen te Eppegem en te Grimbergen, alle meubels en een groot huis dat zij te Brussel hadden laten bouwen. Karel Micault stierf echter voor zijn vader Nicolaas. Op 31 augustus schonk Nicolaas Indeveld aan zijn zoon Lodewijk.

Deze jongere zoon was kannunik van de St-Goedelekerk (rek. 1 feb. 1590). Hij had reeds op 1 april 1582 het groot huis te Brussel gekregen. Lodewijk duidde zijn drie broers en zijn zuster aan als erfgenamen : Pieter, heer van Diepensteyn, Leonard heer van Huisingen, Nicolaas, kannunik te Doornik en Louisa, vrouw van Verreyken. Twee andere kinderen van Nicolaas stierven: Maximiliaan in 1580 en Maria in 1574. Deze Nicolaas was pauselijk geheim-schrijver en kannunik van Sint-Servaas te Maastricht. Nicolaas verkreeg Indeveld op voowaarde dat hij het zou nalaten aan de tweede zoon van Pieter, namelijk heer Frederik en dat zowel de ene erfgenaam als de andere aan Louisa Micault, religieuse te Ghislenghien, een bedrag zouden betalen. Dit bedrag was gelijk

Duiventoren.

aan de rente van de testateur (Lingen, 2 september 1622). Vanaf die tijd hoorde Indeveld toe aan de kasteelheren van Diepensteyn te Steenhuffel. Na de slag van Neerwinden in 1693 verbleef koning Willem in het kasteel terwijl zijn leger in de omgeving kampeerde. De graaf van Sint-Alban, berucht om zijn excentrieke uitgaven en zijn extravagante levenswijze, woonde er in 1758. De hoeve Indeveld heeft niets merkswaardigs meer. Op het midden van het hof stond een geïsoleerde toren. Hij was cilindervormig, het onderste deel was in natuursteen, het overige in baksteen. Een uitstekende ring verdeelde de toren in twee delen. Er kwam slechts licht binnen langs de nauwe vensters. Het puntige dak was belegd met leien en bekroond met een weerhaan. Die donjon werd afgebroken. In de tijd dat Descamps er verbleef was er in het kasteel een kamer gedecoreerd met uitsluitend schilderijen van Sigeran Helmont, in de stijl van Teniers. Wanneer de heren op Indeveld waren, las men er de mis.

De vijvers van het Cattenhuys vermengen zich met deze van de riante villa IMPEL of de Motte. Deze was eertijds eigendom van de Van Eppegems. Volgens een Grimbergse dichter hadden de Van Eppegems als wapen: een gouden embleem met twee groene banden. Deze bewering lijkt onjuist, want Paridon Van Eppegem had als wapen: een kroon met drie dwarsbalken, waarop een lelie prijkte, zij werd gedragen door vogels die op de takken stonden.

De Grimbergse dichter had het waarschijnlijk over het wapenschild van een Van Hofstade. In deze familie kwamen uiteenlopende schilden voor. Het hier beschreven schild is identiek aan dit van Hendrik Van Hofstade (1308). Daar de familie Van Hofstade ook een leen hadden in Eppegem dat aan Impel grensde, is de verwisseling verklaarbaar. Hoewel we het niet kunnen bewijzen, vermoeden we dat beide families eenzelfde oorsprong hebben of tenminste met elkaar verwant waren. Vers 2533-2535 :

In de borch te Nettelaer
Die thsertogen was sekerlede
Ende aldaer stont by Strombeke

De dichter vergiste zich, want die burcht stond op de grens van Eppegem en Vilvoorde.

De oude diploma's vermeldten als afstammelingen van deze familie: ridder Guillaume (1155-1177), Arnold (1195), Iwan (1198), ridder Gacelin (1211) zonder twijfel dezelfde als Goswin. Aan deze ridder dankte de abdij van Terkameren een leen van de hertog. Zijn zoon Paridan was één van de vazallen van Hendrik van Hobosch. In februari 1240-1241 gaf hij aan enkele van zijn leenmannen de toelating om de goederen van de abdij van Affligem op te geven. Sire Othon was leenplichtige van Lodewijk van Male in 1369-1370. Deze laatste liet geen kinderen na. Het patrimonium kwam in handen van Margaretha, vrouw van Jan van Oyenbrugge. Zij liet het over aan haar afstammelingen. Sire Lodewijk, zoon van Frans van Oyenbrugge en zijn vrouw Margaretha Kerremans werden eigenaars van Impel volgens een verdeling gedaan voor schepenen van Brussel op 21 april 1558. Door een legaat ging het over op hun zoon Engelbert en zijn vrouw Anna van Zutpeene, vrouwe van Hoeymille en Helfor. Het kinderloos echtpaar verkocht het landgoed op 9 juni 1611 aan de heer Jan van Weynssone en zijn vrouw Catherina de Voeght. Hij was generaal-ontvanger van het kwartier van Rijsel, Douai en Orchies. Op 19 juni 1662 verzaakte Jean Jacques van Weynssone, heer van Lillard aan zijn rechten op het

Kasteel van Impel.

leen. Het bestond toen in een omwaterd huis met ophaalbrug, een klein landhuis met bijgebouwen. Hij verzaakte eraan ten voordele van Maria van Rittenberghe, weduwe van advocaat Jules Caesar (7 maart 1662). Bij testament van 15 december 1678, ging het van Margartha over op Jean-Michel, burggraafde Loquet, zoon van Jean-Antoine Loquet en van Maria-Christina Caesar, lid van de raad van Brabant.

De familie de Loquet bewoonde een kasteel in Hombeek. De familie speelde een rol in de staten van Brabant. Een groot gedeelte van het familiearchief wordt bewaard in het stadsarchief van Brussel en bevat naast dokumenten en cijsboeken prachtige geschilderde emblemen. Impel werd verkocht om de schulden van de burggraaf in te lossen, voor een som van 15.308 florijnen aan Theresia Barbara Josepha Gieseline Hujoel, douarière van Antoine François Charliers, fiscaal advocaat bij de raad van Brabant (15 oktober 1741). Maria Carolina Charliers, dame van Impel, trad in het huwelijk in 1745, met Jan Andreas van Reynegom, vader van Lambert Joseph Van Reynegom, heer van Impel. Het kwam in handen van baron Charlé van Waspick door zijn huwelijk met een vrouwelijke afstammeling. Deze baron vererfde Impel aan de kinderen van graaf de Villegas van Sint-Pieters-Leeuw. Een aangrenzend leen van Impel bestond uit 't hof van Cobbenbosch en een hoeve ten Ympele of 't leen van de Meurter genaamd.

Het bevatte 18 bunders en een feodaal hof van 15 leenplichtigen. Margaretha, dochter van Hendrik van Cobbenbosch en haar man, Jan Bake, hadden het in handen tussen 1437 en 1474. In 1611 was het een pachthof met een aangrenzende heuvel, geheel omwaterd. Het hoorde toe aan Chrétien, zoon van meester Jeroom Baers. Meester Godevaard van Bastenaken, goudsmid te Luik, erfde een deel van zijn grootvader Jan Rombout en zijn grootoom Nikolaas Rombout, bekend glazenier. Hij verkocht het leen aan Frans, zoon van Jacobus van Bastenaken en van Catherina Spirinx, en aan zijn zuster Anna, de vrouw van Jan Pannis (27 augustus 1632).

Het kasteel van Impel grenst aan dat van Eetvelde. Aan Eetvelde was een feodaal hof verbonden van twee leenplichtigen dat het huis Heetvelde te Eppegem werd genoemd. Het omvatte 16 bunders weiden en landbouwgronden en was een leen van de hertog van Brabant. Jan Coman van Vilvoorde liet het aan zijn zoon, die dezelfde naam droeg, in 1374-1375. Elisabeth, dochter van Jan Coman (vijfde in lijn) huwde met Hugo van Heetvelde (3 november 1459).

Hun zoon, meester Hugo van Heetvelde (21 juli 1503) verkocht het aan Jan Micault, generaal-ontvanger (20 februari 1511-1512). Karel Micault verkocht Heetvelde aan Jan de Fraye (6 februari 1556-1557). Jan de Fraye verloor een deel van zijn goederen door confiscatie. Het Spaanse bestuur legde beslag op o.a. 3 bunders weiden die hij in Eppegem bezat. Na de verzoening tussen de stad Brussel en Filips II kreeg hij de aangeslagen goederen terug. Meester Guillaume van Breugel verwierf de heerlijkheid Heetvelde (29 december 1598) die na hem aan De Weert toebehoorde. Daarna kwam Heetvelde in de handen van Don Simon Fierlant, Raadgever aan de opperste hoge raad in de Nederlanden en Bourgondië. Hij was eveneens kanselier van Brabant en lid van de Raad van State (1676).

Baron van Reynegom, heer van Impel, en zijn vrouw erfden het van de Fierlants en verkochten het aan Happaert (31 december 1745). Justine-Josepha van Reynegom bracht het door haar huwelijk in het bezit van M. Baltazar Karel, graaf de Villegas de Clercamps,

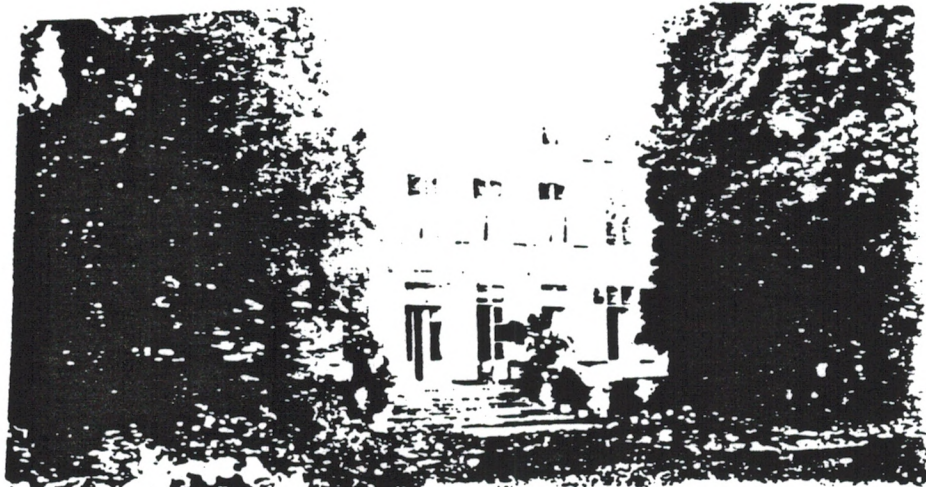
EPPEGEM. — KASTEEL VAN HEETVELDE
CHATEAU D'HEETVELDE

kamerheer van Willem I Koning der Nederlanden. Justine-Josepha van Reynegom werd begraven te Laken. Graaf de Villegas liet in 1825 Heetvelde herbouwen. Het dateerde toen uit de tijd van Don Simon Fierlant.

De grote baan van Grimbergen naar Mechelen loopt tussen het kasteel Wolfslinde ten oosten en ten westen 't hof te Rollekoten. Vanaf het jaar 1612 bleef er van het slot Rollekoten alleen een omwaterde heuvel over. In 1474 was het in bezit van Maria Vandenbroecke. Maria Vandenbroecke was zeer waarschijnlijk kloosteroverste in het klooster Sion in Lier. In haar cijsboek worden een paar eigendommen in Eppegem vermeld. Het klooster werd eigenaar door een gift. Wie de schenker was, weten we niet. Als meest voor de hand liggende mogen we veronderstellen, dat de familie Van Hofstade, de schenking deed. Voor zover ons bekend schonk geen enkele andere familie gronden aan het klooster van Sion.

In de zestiende eeuw was het eigendom van de Gottegnies. Van 1597 tot 1618 was het in bezit van Anna van Hamale en haar echtgenoot. Daarna ging het over van de Bressons naar de familie Van Boischot en de Broekhoven die het aan het geslacht van de Liedekerke maakten.

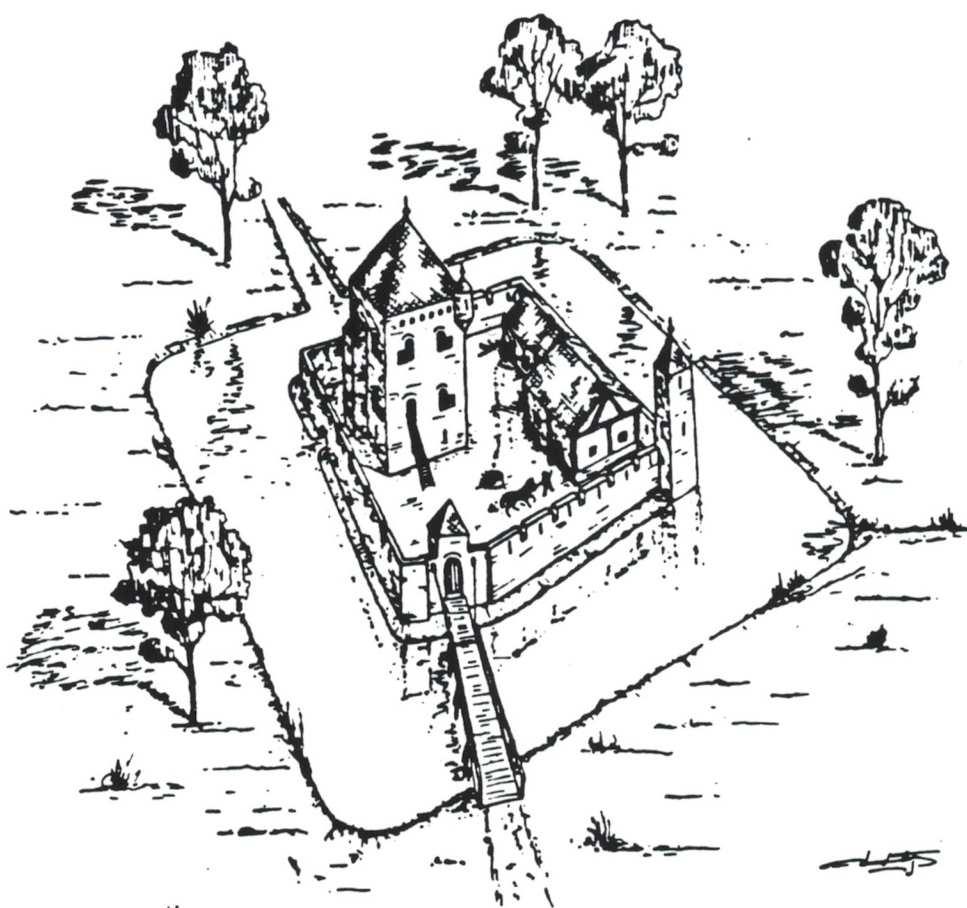
Het gehucht "Ryken" genaamd, dat zich ten noorden van het kasteel Heetvelde bevindt, vindt zonder twijfel zijn oorsprong in de naam De Rycke die er een kasteel of een hoeve bezaten 't hof ter Vuyst of Wolfslinde. Josse De Rycke liet drie kinderen na (14 juli 1545): Gillis, Hendrik en Magdalena. Na hen was het bezit van meester Guillaume Martini, pensionaris van de stad Antwerpen (19 december 1548). Gedurende meer dan een halve eeuw bekleedden de familie belangrijke functies nu eens te Antwerpen dan eens te Brussel als griffiers en pensionarissen. Maria Jeanne Martini, dochter van de heer Philippe Eugène, bracht Wolfslinde door haar huwelijk aan de heer Charles Baltazar Hoeffnagle, heer van Wez, generaal opzichter van de versterkingen van Brussel. " Alexander Joseph Hoeffnagle en zijn vrouw Maria Olinaert (18 april 1739)". Op 18 augustus 1759 kwam Wolfslinde in handen van Pieter de Meester, raadgever en rentmeester van de Berg van Barmartigheid te Mechelen. Zijn jongste dochter, Jeanne Maria de Meester, huwde Geraard van Outheusden. Zij lieten in 1794 het kasteel herbouwen. Na hun dood werd Wolfslinde aangekocht door M. Powis de Ten-Bosch (13 juli 1852).

EPPEGHEM KASTEEL VAN WOLFSLINDE.
CHATEAU DE WOLFSLINDE

Het kasteel Wolfslinde is nu nog steeds eigendom van de familie Powis de Ten-Bosch. Jan, zoon van Guillaume van Ophem, en zijn zuster Margareta, vrouw van de heer Imbert van Ittre, heer van Ittre en van Releghem, verhuurder van de hoeve Nederghem in 1489. De hoeve Nederghem is gelegen in het noorden van Epegem. Op 22 juni 1528 maakte Jan Oliviers het over aan meester Guillaume Pensaert, eerste secretaris en ceremoniemeester van keizer Karel V. Karel Pensaert, zoon van Guillaume (31 juli 1556) scheidde van de hoeve de bijbehorende lenen, cijnsen, boeten en het recht op de dode hand. Hij verkocht ze aan Pierre Micault, heer van Indevelde (21 juni 1605).

De erfgenamen van Karel Pensaert lieten de hoeve aan Antoine Rovelasca, opperste keldermeester van de aartshertogen (12 juli 1606). Naast de hoeve stond een "speelhuys" gebouwd in steen en omwaterd en een brouwerij. Bij de eigendommen hoorden het recht van de dode hand, het visrecht op de Zenne over een afstand van ongeveer 1400 voeten en het visrecht op de Leibeek naast de hoeve. Thierrri Absalons (juni 1628) kocht Nederghem van Rovelasca doch ook zij kwam in de handen van Micault. In 1683 werd de hoeve opnieuw verenigd met de 108 bunders landerijen die er oorspronkelijk toe behoorden en werd het leen aangehecht aan het graafschap Steenhuffel. Nederghem werd later eigendom van Passenrode en nog later van de Mechelse familie De Nelis.

Eppegem. De burcht van Nederghem omstreeks 1400
Reconstructie op basis archeologisch onderzoek

De heemkundige kring "De Semse" deed opgravingen op Nederghem. De grondvesten van een woontoren werden blootgelegd. Alles wijst op een hogere ouderdom dan tot nu toe bekend was.

Besluit: De opgegraven burcht van Nederghem is een zeer mooi voorbeeld te noemen van een door de middeleeuwse landadel opgerichte versterking. Ze bestond uit een door een weermuur met hoektorentje omsloten binnenplein met een oppervlakte van circa 400 m² waarop het poortgebouw, de donjon, een tweetal bijgebouwen en de waterput waren gelegen. Het geheel was omringd door een brede walgracht en vanaf het neerhof te bereiken via een valbrug.

Op grond van het in de sliblaag van de wal-gracht gevonden aardewerk is de bouw van de burcht omstreeks 1300 te situeren. Een van de vroegste eigenaars is het riddersgeslacht van Ophem geweest.

In het midden van de 16de eeuw verliest de burcht vermoedelijk reeds aan belang door de aanleg van de Willebroekse Vaart de scheepvaart op de Zenne aanzienlijk vermindert.

Nadat Nederghem op het einde van de 16de eeuw tijdens de Spaanse tijd zwaar werd beschadigd volgde korte tijd daarna de herbouw. Waarschijnlijk werden deze werken uitgevoerd door Pierre Micault, ridder, heer van Indevelde die het goed in 1605 had aangekocht. De opbloei zal echter maar kort duren. Wanneer omstreeks 1650 een begin wordt gemaakt met de opvulling van de walgracht verliest de burcht definitief haar functie. Langzaam gaat het goed, inmiddels overgegaan naar de graven van Maldeghem, ten onder. De donjon is echter nog wel lange tijd in gebruik geweest als huis van plaisantie (buitenverblijf). De laatste bewoningssporen dateren uit het midden van de 18e eeuw. Omstreeks 1840 werden de laatste resten van de burcht van Nederghem afgebroken.

HOFSTADE

Hofstade is ten opzichte van de andere deelgemeenten van Zemst in vele opzichten een buitenbeentje. Dit is hoofdzakelijk te wijten aan het feit dat Hofstade slechts in de 19de eeuw een afzonderlijke kerkelijke en bestuurlijke entiteit werd. Pas in 1840 kreeg het een eigen kerk en in 1844 werd het tot parochie verheven. Bij Koninklijk Besluit van 23 februari 1870 werd Hofstade dat tot dan toe een gehucht was van Muizen, een zelfstandige gemeente met eigen raadsleden en schepenen. Het kanaal van Mechelen naar Leuven vormde de grens tussen Muizen en Hofstade.

Waarom het zo lang geduurd heeft alvorens Hofstade zich ontwikkelde tot een parochie en tot een zelfstandige gemeente is moeilijk te verklaren. Verbesselt meent trouwens dat aan Hofstade een lange ouderdom moet toegeschreven worden, met een bewoningsconcentratie die hoger zou gelegen hebben dan deze van vele andere gehuchten. Nochtans waren er een aantal elementen die een snellere evolutie tot zelfstandigheid in de hand hadden kunnen werken.

In Hofstade treffen wij het knooppunt van twee belangrijke wegen aan, nl de Waverse baan en de zeer oude baan vanuit Zemst naar Mechelen die reeds in 1287 gekend was als de via Lapidea de Hofstade. Op het knooppunt van deze twee wegen ontstond de typische driehoek of dries van Hofstade. Tussen de dries en de grote bocht van de Barebeek bevindt zich de grote Gasthuishoeve, die minstens opgaat tot de 13de eeuw. De oorsprong van het domein moet gezocht worden in het samenvoegen van een aantal gronden, die het O.-L.-Vrouw Gasthuis van Mechelen verkreeg kort na zijn stichting in 1196.

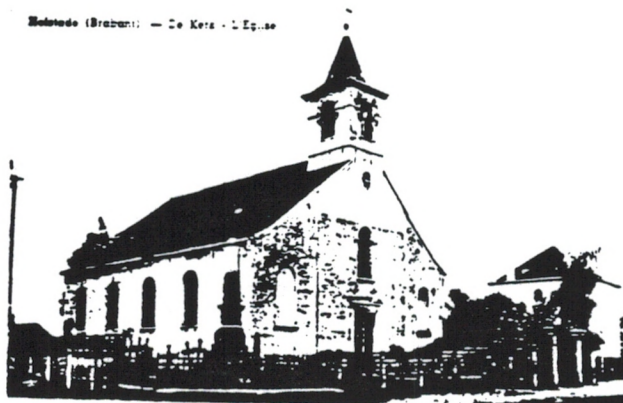
Wouter Berthout, heer van Mechelen; Walterus en Gerardus de Grimbergen; Walterus, ridder van Rijmenam en andere traden op als schenkers.

Het ontstaan van Hofstade als bewoningskern gaat waarschijnlijk terug tot de Frankische periode. Het bestaan van de typische dorpsdries en de aanwezigheid van talrijke Frankische toponiemen schijnen hierop te wijzen. In tegenstelling tot de meeste plaatsen in de omgeving (o.a. Muizen en Elewijt) zijn er tot nu toe geen duidelijke sporen van een mogelijke Romeinse nederzetting in Hofstade gevonden. Gedurende de middeleeuwen was Hofstade een deel van de heerlijkheid en het land van Mechelen.

Zicht uit Hofstade

Op kerkelijk vlak behoorde het grondgebied van de huidige deelgemeente Hofstade tot drie verschillende parochies. Het noordelijk deel (werfheide) behoorde tot de O.-L.-Vrouw over de Dijle-parochie, het zuidelijke lag onder Hever en het overige deel werd bediend door de St.-Lambertusparochie van Muizen. Op 24 maart 1730 werd er in de Geerdegemstraat wel begonnen met de bouw van een kapel, toegewijd aan O.-L.-Vrouw van Affligem. Het initiatief daartoe werd genomen door Gaspar Estrix en zijn echtgenote Anna Katherina Brandts die te Muizen het kasteel Dendon bewoonden. Beiden werden begraven in de door hen gestichte kapel, die echter op het einde van de 18de eeuw door de Fransen werd verwoest.

Het was Louis de Meester de Tilbourg, grootgrondbezitter en familielid van Gaspard Estrix, die in 1840 besloot de kapel van de Geerdegemstraat te vervangen door een andere, in het centrum van het dorp.

Daartoe schonk hij de benodigde gronden. Hij liet tevens de grafsteen van Gaspar Estrix en zijn echtgenote overbrengen naar de nieuwe kerk. Bij de bouw van de huidige kerk (1960-1962) werden twee gedenkstenen aangebracht in het rechterportaal met volgende tekst :

" TOT MEERDERE EERE GODTS
 EN VAN DE ALDERH: ONBEVLECKTE
 MAGHET ENDE MOEDER MARIA
 IS DEZE CAPELLE INT' IAER 1730
 LOFFELYCK
 GESTICHT GEWEEST MET EENE CAPELRYE
 ENDE NACHTPASTOOR VOORSIEN
 TEN BEHOEVE VAN DESE GEMEYNTTE
 VAN GEERDEGEM DOOR MYN HEER
 GASPARESTRIX
 HEERE VAN SWYVEGHEM
 EN SYNE HUYSVROUWE IOUFFRAUWE
 ANNA CATHARINA BRANDTS
 T' SAEMEN GETROUWT GEWEEST 60 JAEREN
 SES DAGEN ENDE ALHIER BEGRAVEN
 SY IS OVERLEDEN 17 NOVEMB 1759
 IN DEN OUDERDOM VAN 83 JAEREN
 HY IS GEVOLGHT 21 7BER 1760
 IN DEN OUDERDOM VAN 83 JAEREN
 BIDT VOOR DE ZIELEN
 VAN DESE GODVRUCHTIGE
 WELDOENERS

en

DE GEMELDE KAPEL WERDT DOOR HET
FRANSCH BESTUER
VERNIETIGD 1797,

DEN EDELEN HEER L. DE MEESTER
DE TILBOURG, VOLGENDE DE STAPPEN
VAN ZIJNE GODVRUCHTIGE VOORZATEN,
BOUWDE MET ONDERSTAND VAN S'LANDS
SCHATKIST EN HULP VAN VERSCHEYDENE
WELDOENERS DEZE KERK,
DOOR ZYNE UYTMUNDENDE HOOGW. DEN
CARDINAEL ENGELBERTUS TOT PAROCHIE
VERHEVEN DEN 30 SEPR 1844
ALS EERSTEN PASTOOR AENGESTELD
WORDENDE DEN EERW. HEER E.J. PEETERS
ALHIER OVERLEDEN DEN 23 APRIL 1857."

De kleinzoon van L. de Meester de Tilbourg, Alfridus Cornet de Peissant, die senator was en tevens schepen te Muizen, kanaliseerde enkele decencia later de klachten en grieven van de Hofstadse bevolking die uiteindelijk leidden tot de afscheiding van Muizen.

De Hofstadenaars waren niet tevreden met de achterstelling waaraan het gemeentebestuur van Muizen zich t.o.v. Hofstade schuldig maakte. De moeilijke verbindingen met Muizen ten gevolge van het graven van de Leuvense Vaart (midden 18de eeuw) waren reeds lang een oud zeer. Het feit dat Hofstade in 1844 tot parochie werd verheven, vormde ongetwijfeld een belangrijke psychologische factor. In 1870 was het eindelijk zo ver : Hofstade werd een zelfstandige gemeente. De start verliep eerder moeizaam : het schoolhuis moest als gemeentehuis gebruikt worden (dit bleef zo tot 1964 toen de oude pastorij uit 1850 werd omgebouwd tot gemeentehuis), de administratie werd voorlopig (tot na de eerste wereldoorlog) bij de secretaris thuis gehuisvest en de registers bleven tot november 1870 te Muizen. Hofstade telde toen 1045 inwoners.

HOFSTADE
PHOT. I. N. B. DE JONCKHEERE

890

Toen rond de eeuwwisseling het verkeer op de spoorlijnen Brussel-Mechelen-Antwerpen steeds drukker werd, besloot de NMBS een vertakking aan te brengen tussen Weerde en Muizen via Hofstade. Omdat de sporen op een verhoogde berm moesten liggen (anders hinderden ze het verkeer teveel) werden tussen 1900 en 1916 in het zuiden van de gemeente 140 ha grond onteigend voor ophogingswerken. Een grote hoeve "Het Vijverhof", die midden in de onteigende zone lag, verdween. Bij het uitgraven werden beenderen van voorhistorische dieren zoals de neushoorn en de mammoet ontdekt. Gedurende de oorlogsjaren werden de werkzaamheden gestaakt en de natuurlijke afvloeiing van het grondwater in de omgeving zorgde ervoor dat de putten volliepen. Na de eerste wereldoorlog werd nog niet onmiddellijk aan toeristische exploitatie gedacht zodat vele gelegenheidsbaders verdronken. In 1925 werd het domein zelfs gesloten en het water werd voor de drinkwatervoorziening van Mechelen gebruikt. Een actie in nationaal vlak zou echter ervoor zorgen dat men het domein toeristisch ging exploiteren, eerst door toedoen van particuliere personen (1933-1936), later door toedoen van het Rijk (eerste officiële inhuuldiging op 17 juli 1939, na de oorlog opnieuw plechtig geopend op 1 mei 1947).

Een persoon die zich bijzonder verdienstelijk maakte in de strijd om het behoud van Hofstade-strand was Octave Lemaire. Omwille van zijn vele acties en initiatieven ten voordele van Hofstade kreeg hij in 1949 het ereburgerschap van Hofstade aangeboden. De jaren '30 kunnen beschouwd worden als de bloeiperiode van het domein, met o.a. een wielersbaan, een marktplein "Oud België", een lilliputtentreintje, een permanente kermis, de "miss plage" verkiezingen enz..

Bij goed weer kan men op de koppen lopen. Toen koning Albert en Prins Leopold het domein bezochten op het ogenblik dat Poeske Scherens een wedstrijd reed op de wielersbaan, telde men om en bij de 100.000 bezoekers!

En waar zoveel volk komt, gebeurt er vroeg of laat wel eens een schandaal. Sommige inrichtingen kregen een slechte naam en Hofstaadse dochters werden angstvallig aangemaand nooit zonder betrouwbare begeleiding naar de "plage" te gaan.

Het geheel werd met de grond gelijk gemaakt en de stenen en het hout van "Oud België" werd gebruikt als fundering voor de aanleg van een zandstrand. Op 17 juli 1939 werd het domein officieel ingehuldigd. Tijdens de tweede wereldoorlog werd het domein gebruikt door de Duitsers als legerkamp. Sommigen menen dat het gebruikt werd voor de constructie van barakken... voor de concentratiekampen. Na de oorlog namen de geallieerde het kamp over en maakten er een depot van. Er werkten toen verschillende honderden mensen uit de wijde omgeving.

Op 1 mei 1947 werd Hofstade strand opnieuw als recreatiegebied in gebruik genomen.

De hoofdingang van Hofstade-Baden aan de Tervuursesteenweg.
De toegangsprijs bedroeg toen 1 fr voor voetgangers en 3 fr voor een auto.

Deze prentkaart toont aan dat er ook al in 1933, autofiles bestonden.

Hofstade telde slechts enkele grote domeinen. Het bekendste is ongetwijfeld het Ambrooskasteel. Het ontstaan van het Ambrooskasteel als pachthoeve dateert van in het begin van de dertiende eeuw. De pachthoeve werd eerst vermeld onder de naam Wielnout (Wielenhout). Bij de verklaring van deze benaming merken we op dat in de middeleeuwen het landgoed deel uitmaakte van het domein Planckendael of "Ter Wielen". De benaming kwam waarschijnlijk voort van twee wielen of draaikolken ontstaan bij de mondingen der Grote en Kleine Barebeek. Mogelijk werd de naam ook ontleend aan de Mechelse patriciërsfamilie van Wielenout, een tijd lang de voornaamste grondeigenaar.

In 1313 wordt een zekere Jan de Langhe vermeld, zoon van Wouter de Langhe of Wouter die Zavelre.

Wouter, zoon van Jan, betoonde veel belangstelling voor de gronden en breidde het landgoed uit. Bij de dood van zijn zoon Jan in 1401 werden de onroerende goederen door de schepenbank van Mechelen ter uitwisseling toegewezen aan Jan Van Leefdaele. Hij genoot dus het vruchtgebruik tot bij de vereffening van de schuld. Het verbeurd verklaarde goed werd in 1407 door Rammont van Weifelt verkocht aan Willem de Langhe, mogelijk een zoon van wijlen Jan. Willem overleed waarschijnlijk in 1427.

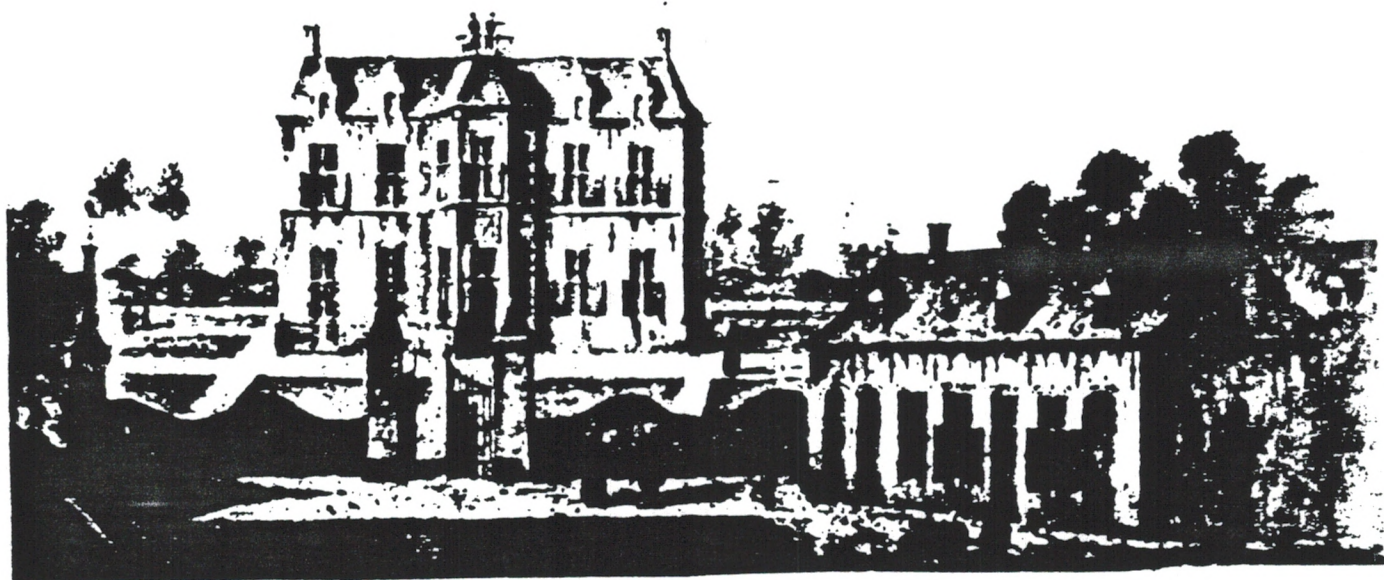
Zijn zoon Jan ging het echter beter voor de wind dat zijn grootvader weleer. Op 15 jaar tijd werd hij vijftien maal schepen te Mechelen en in 1466 nam hij het ambt van stadsontvanger waar.

Vanaf 1481 vervulde zijn zoon Jan gedurende drie jaren het ambt van schepen en zeven jaren dit van stadsontvanger. Hij stierf waarschijnlijk in 1503. Het gehele bezit ging over naar Lijsbet de Langhe, dochter van zijn natuurlijke zoon, en die de echtgenote was van Jacob Bosschaert. In 1527, na het overlijden werd de hoeve te Wielnout aan de kinderen in onverdeeldheid toegewezen. De rest kwam toe aan Lijsbet en haar tweede echtgenoot Robert Le Roy, deurwaarder bij de Grote Raad.

In 1546 werd de hoeve verkocht aan Englebert vanden Broecke of de Palude voor 2000 Karolusgulden. Het goed was dan 29 bunders, 1 dagwand en 43 roeden groot. Na de dood van Englebert de Palude (1574) werd zijn weduwe Elisabeth vander Steen eigenaar. De kinderen van Raphaël van Coxyen erfden het landgoed van haar. De moeilijke tijden (oorlog) brachten Raphaël van Coxyen ertoe te verkopen. Een eerste maal verkocht hij een hoeve met grond, 6 1/2 bunder groot voor 435 gulden. Een maand later (juni 1587) werd de hoeve te "Wielhoudt", in totaal 19 1/2 bunder groot aan meester Jan van Buysset verkocht voor 1301 gulden.

Alles was volledig verwoest en meester Buysset liet de huizingen wederopbouwen. De gebouwen hadden muren in lemen vakwerk met stro gedekt. De hoeve werd in 1592 verhuurd aan Frans Verdonck die volgens het landrecht "de lemen wanden diende te onderhouden tot aan de derde reigel en jaarlijks aan de daken 50 busselen stro verdekken". Na de dood van Jan Buysset kregen zijn beide zonen elk de helft van de hoeve. In 1621 kwam door uitwisseling de hoeve in handen van Peter Buysset, pater jezuïet te Mechelen. In 1638 werd de hoeve verpacht aan Jan Croon. Uit een beschrijf van 1644 kunnen we onthouden : "Met de huizingen, schuren, stallingen, nieuwen huise daar eerst opgemaakt met de plantagien en bossen. Het "hof van plaisantie" dateert dus van voor 1644.

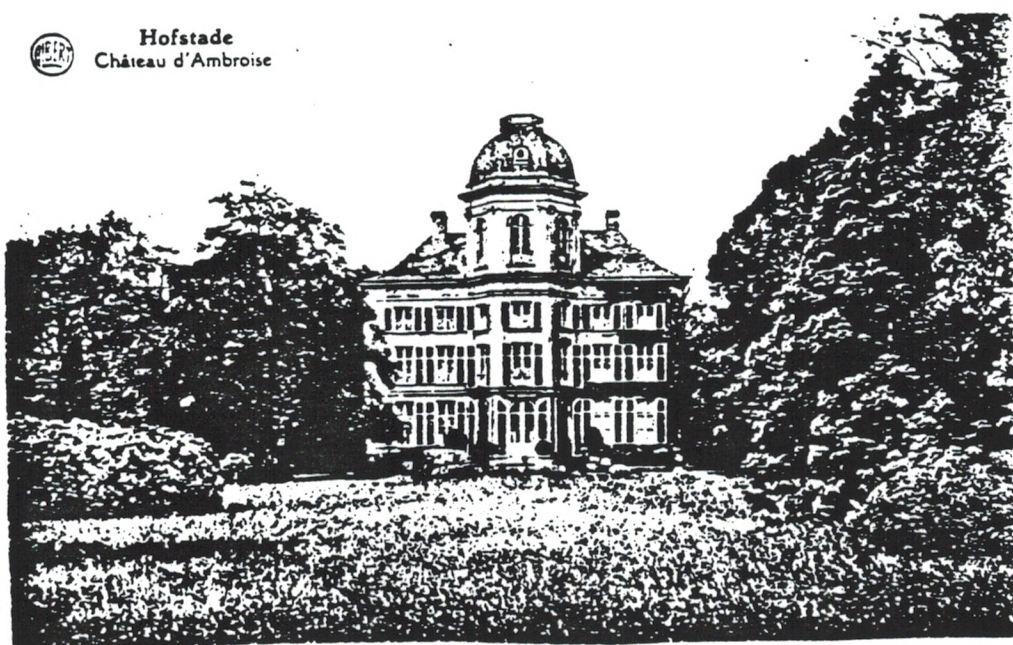
In 1666 geeft Jan Croon de pacht over aan zijn zoon Ambr@sius Croon. Waarschijnlijk werd de naam van de pachter ook de plaatsnaam.

Het classicistische "Ambrooskasteel",
naar een aquarel van J.B. De Noter
uit de negentiende eeuw, bewaard in
het stadsarchief van Mechelen.

Hofstade
Château d'Ambroise

Ambroos Croon verliet de hoeve einde 1675. Jan Wayenbergh nam de pacht over. De jezuiten genoten van hun "Hof" tot bij de opheffing van hun kloostergemeenschap.

Het goed werd in 1778 toegewezen aan Van den Nieuwenhuyzen voor 23.820 gulden. Hij liet verbouwingen uitvoeren zodat gewag gemaakt werd van een kasteel. Het landgoed vererfde aan zijn zoon Willem die te Mechelen overleed in 1856.

In 1844 werd het goed verkocht aan de familie Poot-Baudier voor de som van 125.000 fr. De zoon Ernest erfde "den Ambroos" in 1866 en stierf als jongeman zodat zijn broer Leon het buitengoed verkreeg als enige erfgenaam.

In 1920 werd het kasteel verkocht aan de Italiaanse graaf Arrigo Hendrik Marringli die het in 1940-41 verkocht aan minister Paul Heymens.

In de jaren '60 werden de gronden verkaveld. Alleen het kasteel bleef van verkaveling gespaard.

Een grondige opknapbeurt gaf het kasteel zijn huidige uitzicht.

Het tweede domein, eveneens langs de Ambroossteenweg gelegen, is het domein Schoëter. Bij Hofstedenaars is het ook gekend als het kasteel Van der Nieuwenhuizen.

Het kasteeltje en het parkgebied erom heen werd geklasseerd in 1976. Het kasteel werd in 1606 aangekocht door aartsbisschop Hovius. Het deed enige tijd dienst als buitenverblijf voor seminaristen van het aartsbisschoppelijke college. Het domein bestond toen uit 31 bunders en omvatte o.a. een huis van plaisantie, boomgaarden, hoven, hoeven, neerhoeve, landhuis, poorthuis, een "duyfhuys", stallingen enz. Het huidige gebouw dateert vermoedelijk uit de 17de eeuw, met mogelijk een nog oudere kern. In de tuin was een calvarie opgericht. Toen deze echter voor het publiek gesloten werd, werd ter compensatie een kapelletje gebouwd op de hoek van de huidige Noniestraat en de Tervuursesteenweg. Het verdween bij verbredingswerken aan de weg, enkele decenia geleden.

Een derde belangrijk domein is nagenoeg volledig verdwenen. Het betreft het woonhuis en de omliggende gronden van de families de Meester de Tilbourg en Cornet de Peissant. Villa Lacourt, gebouwd na de eerste wereldoorlog, staat op de plaats waar de vroegere villa van deze grootgrondbezitters gestaan heeft. Na de dood van graaf Cornet de Peissant in 1898 werd het goed verkocht aan Senator Wittman. Het werd tijdens de eerste wereldoorlog volledig verwoest.

Tot hier in een notedop de geschiedenis van Hofstade.

W E E R D E

Een schilderachtige weg langs de Zenne, in de schaduw van de knotwilgen, verbindt Epepegem met Weerde. Oorspronkelijk was Weerde niet meer dan een moerassige beemd. Die beemd werd tot een poldergebied ingedijkt, een "werd".

"1443. Eenen werd met eenen berghuyse ende beemde".

De dorpskern was geheel omwaterd: ten westen de afleiding van de Baerebeek, ten oosten de Zenne. Weerde bestond bijgevolg uit gronden tussen beide waterlopen. Voor de dijken werden gebouwd, werden de gronden regelmatig overstroomd.

De loop van de Zenne werd reeds ten tijde van de Romeinen gewijzigd. Ze werd ingedijkt om een diverticulum van de heirbaan Asselvoorde-Elewijt te kunnen aanleggen. De Zenne vloeit dus niet meer in de oudste, diepste bedding.

Naast de vochtige moerasgronden komen er in het noorden ook zandgronden voor. Deze gronden vormen de grens tussen Kempen en Brabant en zijn duidelijk terug te vinden in de plantengroei.

In 1882 werden overblijfselen van een Romeinse woning opgegraven aan de Zennebrug. Het diverticulum was gekasseid over een breedte van 6 meter. Op een drietal meter diepte werden enkele Romeinse voorwerpen ontdekt.

De oudste vermelding van Weerde komt voor in de bullen van Paus Eugenius III van rond 1150, waarin deze de bezittingen van het St-Romboutskapittel van Mechelen bevestigt.

De parochie dagtekent zonder enige twijfel van voor 1220 en had haar eigen koster in de 13e eeuw. Zij had haar eigen tiendegebied, een eigen kerkhof, doopvond en zeker in de 13e eeuw een eigen bedienaar.

We weten dat de parochie tot in de 15e eeuw als een afhankelijkheid van Zemst werd aanzien. We stelden vast dat Weerde vanaf 1573 door een decreet van Kardinaal Granvelle bediend werd door de pastoor van Zemst en dit tot in 1781. Aldus werden de parochianen steeds te Weerde begraven, maar te Zemst gedoopt.

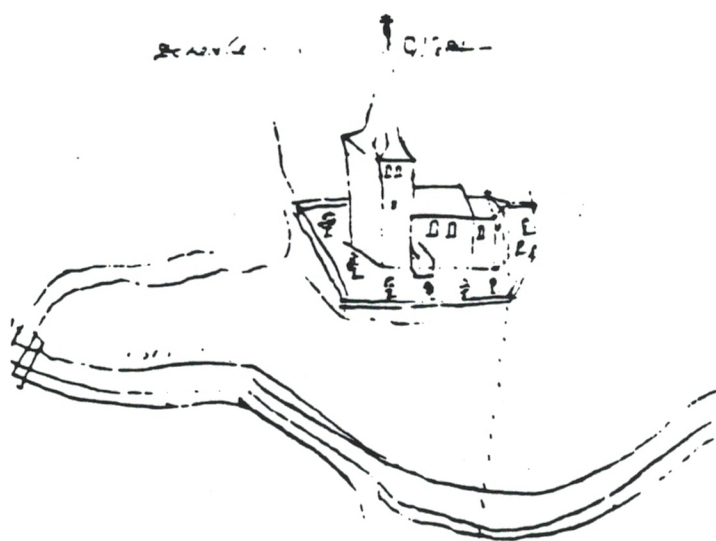
In 1716 werd de kerk van Weerde helemaal hersteld. De zijmuren werden gesloopt en vervangen door nieuwe muren op dezelfde grondvesten. Omstreeks 1734 kwam er een priester wonen uit Brussel: Jan Sirejacobs. Hij deed verscheidene schenkingen aan de kerk van Weerde. Hij verrijkte het interieur met schilderijen: Sint-Sebastiaan, Sint-Maarten te paard, Christus met de heilige vrouwen en een Jezus wordt in het graf gelegd. Dit laatste schilderij was in gotische stijl geschilderd.

Het patronaat van de kerk hoorde toe aan de bisschop van Mechelen. Twee derde van de tienden van Weerde werden in 1290 gekocht door de kanunniken van Zellaer van Hendrik Van Wilre die ze in leen had van de Aa's van Grimbergen.

28. Carte figurative de la paroisse de Weerde, avec le plan de l'église, collée sur toile, dressée le 29 décembre 1780.

par C.-J. Everaert, destinée à servir lors d'un procès...
Agt

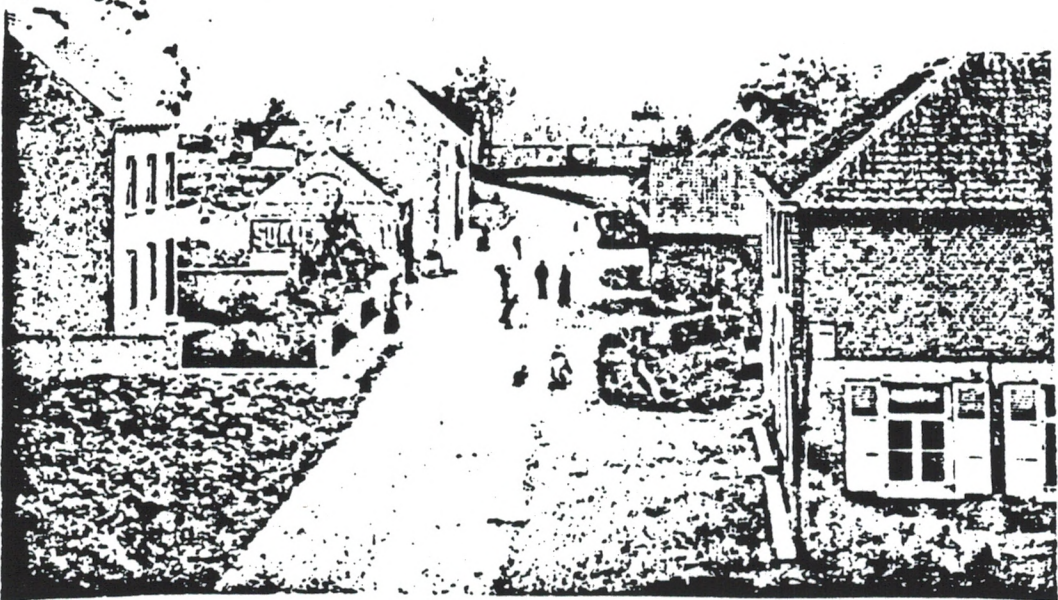
Weerde.
De Kercke van Werdt in de 17e eeuw.

PA. Weerde.

Weerde

De Damstraat - La rue Dam

Het herstel van deze hoeve werd bekostigd
door het Zwitsers hulpcomite "Oeuvre
Suisse-Belge".
Een steen is boven de voordeur ingemetseld
"Rest. O. S. B. 1919".

Kruispunt: Ketelstraat
Dorpstraat
Vredelaan (vroeger Sempsteweg)

Eertijds droegen de ridders van Weerde de bijnaam "Flaminger" of standaarddrager. Dit omdat de heren van Grimbergen hen hun banier hadden toevertrouwd.

Het verlenen van de titel standaarddrager was een bijzondere gunst. Het moet een beloning zijn geweest voor het kiezen voor de Grimbergse invloed.

In 1227 tekende G. De Werda een oorkonde van de hertog van Brabant ten gunste van de abdij Park (Heverlee). Gheloy De Werda kwam in 1233 voor als zoon van de standaarddrager van Weerde, alsook zijn moeder Clemence Van Brolio of Breuil in 1291.

Godevaard Van Brolio was in 1253 hofmaarschalk van hertogin Sofie Van Brabant.

Het enige leen van betekenis in Weerde was een vol leen van 26 en een halve bunder, met een cijnshof. Het werd gehouden door de Kommanderij van Pitzemburg, van de Teutonische Ridderorde, die het in leen hadden van de Bergues.

In 1516 bezat Jan Van Axele het leen Espelghem.

Jan Van Espelghem was betrokken bij een gift van Geraard Van Aa in 1283.

Espelghem - Dries was gelegen op de scheiding van Zemst en Eppegem, aan het gasthuis Sint-Elooi.

Op 15 maart 1411-1412 (hangt af van de tijdrekening) werd Adriaan Dullaert te Weerde geboren. Hij behaalde in Leuven een Licentie van rechten en een van theologie. In 1438 werd hij secretaris van de stad Brussel. Aan hem danken wij, gedeeltelijk, de stichting van het Karthuizerklooster van Scheut (Anderlecht). Hij vertelde daarover in een werk dat spijtig genoeg verdwenen is. Later viel hij bij zijn oversten in ongenade waartegen hij in verzet ging. In 1464 werden hij en zijn broer, Jan Dullaert, veroordeeld. Zij moesten op bedevaart gaan naar Sint Jacob van Gallicië en kregen een boete van 100 moetonen die zij aan de hertog moesten betalen. Adriaan Dullaert trok zich terug en overleed te Mechelen.

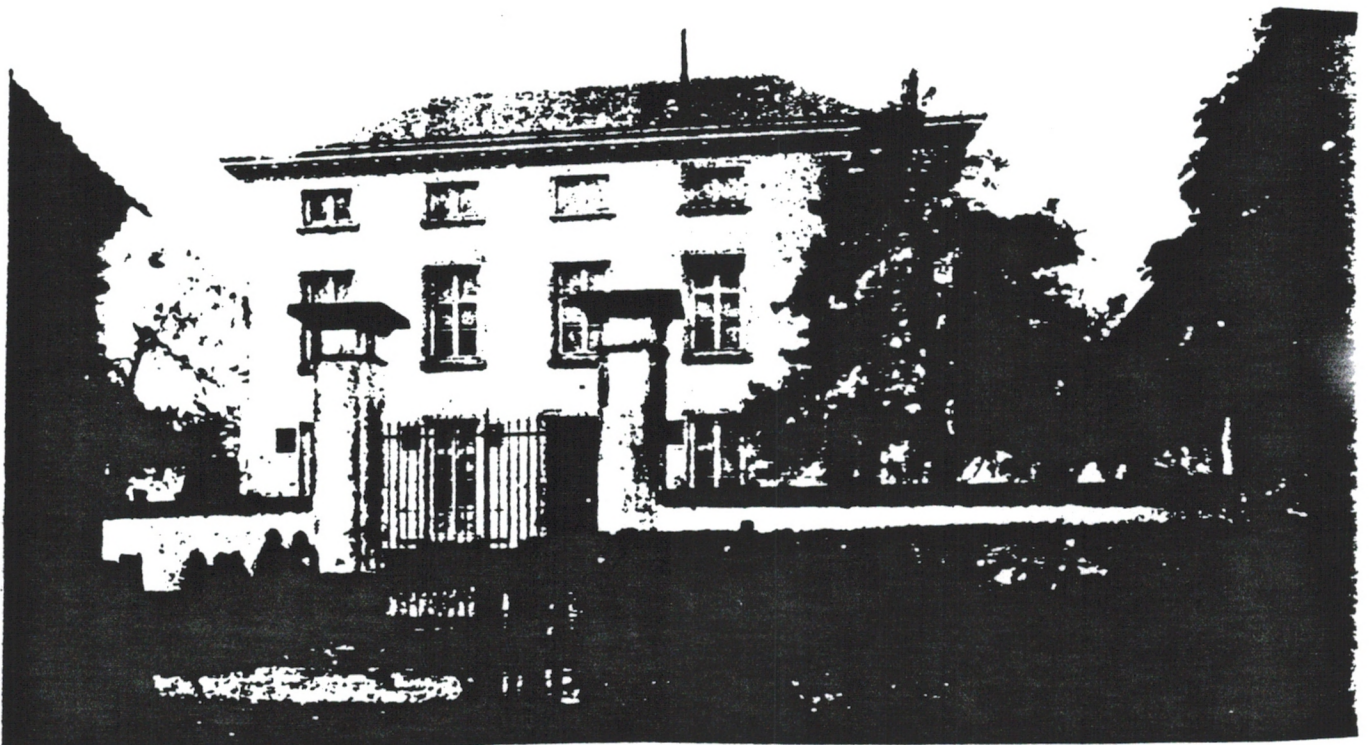
Aan de watermolen van Weerde eindigt eigenlijk de ebbe en vloed der Zenne. Hier staat sinds onheugelijke tijden een sluis. Volgens sommigen zou ze dagtekenen uit de XIe, volgens anderen uit de XIIe eeuw. Op 26 december 1306 verkocht hertog Jan II aan Boudewijn, zoon van Geraard Vanden Eecheve, de helft van de molen van Weerde, met het grutrecht. Na de dood van Jan Wijtvliet, heer van Blaasveld, natuurlijke zoon van Jan II, kwam hij in het bezit van de hertogen Wenceslas en Jeanne die hem verkochten aan de abdij van Grimbergen (1360) met de goedkeuring van de heer van Boechout die hem in leen hadden en met die van de hertogen die ermee instemden dat de molen een allodium werd (vrij erfgoed).

Tijdens het bewind van hertog Antoon werd de molen geconfisceerd door Peter Colret, ontvanger van Overzenne. De belastingsontvangers van Weerde wilden zich hiertegen verzetten.

Het was de rekenkamer die hiertoe het bevel had gegeven. Op vraag van de monniken van Grimbergen werd de molen opnieuw aan de abdij geschonken met het eskuus dat de rekenkamer niets afwist van de verkoop in 1360 (1410).

Sint Martinuskerk.

Het kasteeltje, aan de kruising van de
Ketelstraat, Dorpstraat en Vredelaan,
volgens gevelinscriptie gebouwd
in 1779.

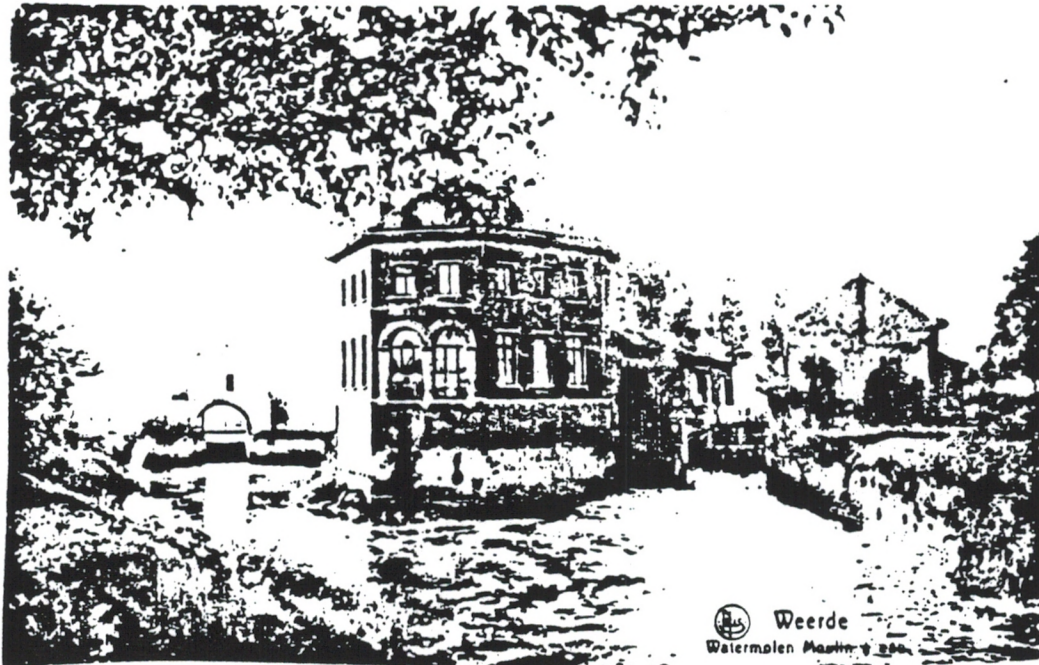
Enkele jaren later diende de abt van Grimbergen een klacht in tegen de Brusselse schippers omdat zij weigerden tol te betalen. Deze klacht werd neergelegd bij de algemene ontvanger van Brabant, Jan Van Winghe, omdat de molenaar van Weerde benadeeld werd. De ontvanger, bijgestaan door zes erfgenoten en twee molen-slegers, opende het onderzoek. Zij ondervroegen twintig getuigen. De abt eiste een brood voor elke geladen boot die door de sluis voer. De tegenpartij eiste dat die sluis drie werkdagen per week zou geopend worden: maandag, woensdag, en zaterdag. Het vonnis werd uitgesproken op 25 juli 1424 om 11 uur 's morgens in het Broodhuis te Brussel. De eisen van beide partijen werden ingewilligd zodat het probleem opgelost was.

Tijdens de regering van Filips de Goede waren de graanprijzen zeer hoog gestegen. Het was verboden om granen uit Brabant uit te voeren. Het Brussels Magistraat had eerst mondeling, daarna schriftelijk, opdracht gegeven uit naam van de hertog en uit eigen naam granen en bloem op een veilige plaats te bewaren. De meier van Zemst, Daniël Hoebosch en de schepenen René Lauwers en Jan Van Drossate moesten daarvoor instaan. In tijd van nood zou het dan, beetje bij beetje aan de behoeftigen van Zemst en Weerde kunnen verkocht worden. Doch zij volgden de raadgevingen niet op. De Mechelaars, getroffen door de verschrikkelijke hongersnoodplunderden op een nacht de hele voorraad. Als straf moesten de meier en de schepenen op eigen kosten 15 zakken rogge kopen. Dit moest buiten Brabant gebeuren. Daarnaast moest de meier een boetetocht naar Rome ondernemen of een boete van 20 florijnen betalen.

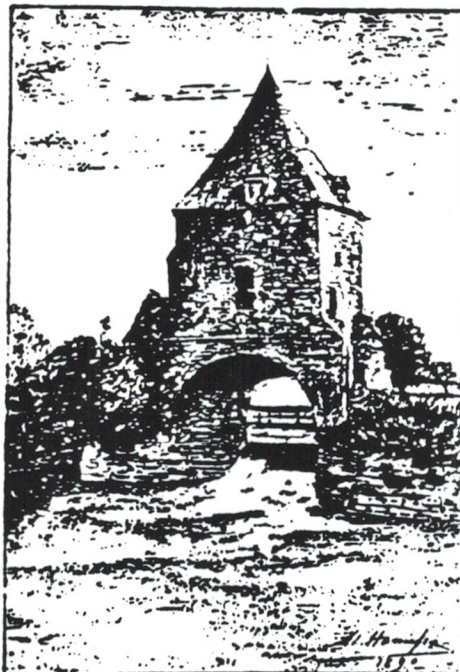
De schepenen kwamen ervan af met een boetetocht naar Milaan of een boete van 10 florijnen. Omdat de molenaar ingestemd had de granen in de molen te laten, werd hij ook veroordeeld. Hij moest 10 zakken graan kopen en op bedevaart gaan naar Sint Jacob in Gallicië. De boetetocht was afkoopbaar tegen 20 florijnen (9 mei 1438).

Omstreeks 1500 werd de molen van Weerde belast door de stad Brussel voor 96 mudden graan en 96 ponden was. De belastingsontvangers van Weerde verzetten zich hiertegen. De ontvangers van de stad Brussel weerlegden het verzet. Zij beweerden dat zij geen belasting betaalden en dat zij de molen hadden gekocht van een congregatie die eveneens van belastingsplicht vrijgesteld was. Het Brussels Magistraat sprak een oordeel uit. Het verklaarde aan de ontvangers dat, indien zij konden bewijzen dat de abdijs de belasting voor de molen hadden betaald, de ontvangers ze ook moesten betalen (25 oktober 1521).

De molen van Weerde kreeg veel te lijden tijdens de godsdienstoorlogen ondanks de aangebrachte versterkingen. In 1591 liet Jeroom Baers de molen herbouwen. In die tijd werd hij omgebouwd tot een volmolen. De Brusselse lakennijverheid herleefde. Brussel beschikte slechts over 2 molens: de molen van Paepsem te Anderlecht en die van de Hallepoort. Omdat deze twee onvoldoende waren dienden de Brusselse lakenhandelaars naar Leuven te gaan. Ook te Mechelen leed men aan hetzelfde gebrek. De Mechelse lakennijverheid had graag de molen van Weerde gehuurd. Het Brussels Magistraat verleende de toelating aan de molenaar om naast de graanmolen ook een volmolen uit te baten (28 februari 1639).

Vol en graanmolen.

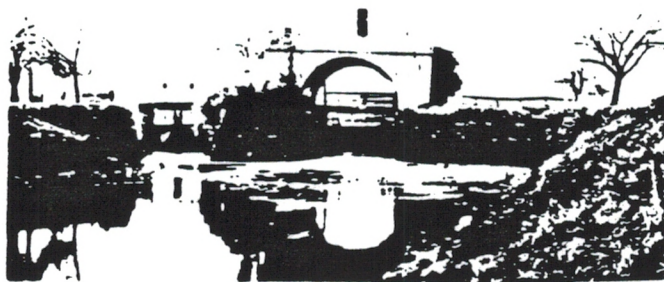
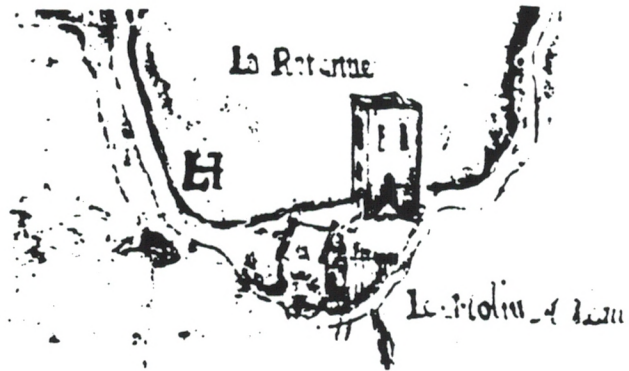
De sluis rond 1900.

Nadat de volmolen een tijd in gebruik was, werd hij vervangen door een nieuwe, gelijkaardige molen. De stad Brussel bouwde deze molen in de Dieghemse ham naast de Sint-Michielsmolen. Deze nieuwe molen voldeed echter niet bij gebrek aan water. Hij werd afgebroken en naar Weerde overgebracht. Sebastiaan Vandenbrande, Mechelse lakenhandelaar, plaatste de molen. Hij werd huurder van de volmolen en van de graanmolen voor een periode van 12 jaar. De huurder werd wel verplicht de Brusselaars eerst te bedienen. Beide molens werden in 1818 verkocht voor de som van 19500 flo-rijnen.

In 1855 werd architect en senator Stiellemans eigenaar van de molen. De molen bleef nog in werking tot in 1910 August Coenen het malen staakte. De dijken van de Zenne waren niet meer in staat het water tegen te houden, dat door de sluis opgehouden werd. Ook het leven werd er ondraaglijk door de vuile waters der fabrieken en de grootstad.

De sluis werd in 1913 door het staatsbestuur aangekocht en geklasseerd (3e klas).

In augustus 1914 brak de oorlog uit en de Weerdemolen was een der eerste gebouwen welke door de Duitsers vernield werd.

ZEMST

Volgens de oude kroniek van Tongeren strekte de grote parochie Zemst zich uit, ten tijde van de slag van Leuven tussen koning Arnulf en de Noormannen, tot aan de Dijle, zodat de kapel van Onze Lieve Vrouw, de latere collegiale kerk van Onze Lieve Vrouw over de Dijle te Mechelen, er deel van uitmaakte. Andere schrijvers voegen eraan toe dat het land van Grimbergen, oorspronkelijk, zich evenver uitstreckte, vandaar het gezegde: "Soe wie op de Grootbrugge een koeve vatte met de steirt, dat hy die conde werpen van Grimbergen tot in de Kempen. "Dit laatste gezegde sloeg beslist niet op de oorspronkelijke toestand.

De heren van Grimbergen kwamen immers slechts op het einde van de dertiende eeuw in het bezit van de parochierechten van Zemst. De kroniek van Tongeren bevat meer waarheid. We mogen zelfs nog verder gaan: de Sint-Romboutskerk maakte eens deel uit van de parochie Zemst. Door de ontwikkeling van de stad Mechelen werd dit gegeven genegeerd en verdween het uit de geschiedschrijving.

Deze gezegden bevatten misschien een grond van waarheid, want sedert lang bezette Mechelen alleen de rechteroever van de Dijle, en de stad breidde zich niet aanzienlijk uit op de linkeroever. Zonder twijfel is dat de moederkerk van Zemst niet alleen Epegem en Weerde bevatte maar ook Kapelle-op-den-Bos en Heindonk. Zemst, met Weerde, Op-Hombeek en Kapelle, vormde in zekere zin een hertogelijk domein te midden van de uitgestrekte bezittingen van de Berthouts, door wie ze langs alle zijden omringd waren. Niettegenstaande het feit dat de heren van Brabant vele pachters hadden in de drie eerstgenoemde dorpen, bevonden er zich twee andere heerlijkheden even belangrijk als de hunne.

Over dit hertogelijk domein bestaan te weinig documenten om een juist beeld te kunnen vormen. In de twaalfde eeuw waren de parochierechten van Zemst in handen van de familie Van Wilder, of De Wilre. De heer van Zemst was tevens schepen aan de hertogelijke schepenbank te Leuven. Vandaar de invloed van de hertog op de heerlijkheid Zemst en Weerde. De invloed op Op-Hombeek verviel eerst, later kwam Epegem aan de beurt. Weerde en Zemst bleven het langst in handen van de hertog.

De hertogelijke schepenbank bestond reeds in het jaar 1326. Op het zegel stond: "S. scabinorum ducis in Semse". Op het wapenschild waren vier leeuwen afgebeeld wat bewijst dat hij uit een vroegere periode na de regering van Jan I. Onder het wapenschild staat een sleutel, embleem dat herinnert aan de patroonheilige van de parochiekerk: Sint-Pieter, prins van de apostelen. Het charter van de ammanie diende als strafrechterlijke code voor dit tribunaal dat in beroep kon gaan te Ukkel. Vanaf het jaar 1427 werd Zemst aangehecht aan de meierij van Kapelle-op-den-Bos. In 1496-97, werden twee booswichten, schuldig bevonden aan diefstallen en moorden, aangehouden te Zemst, op een grote weg.

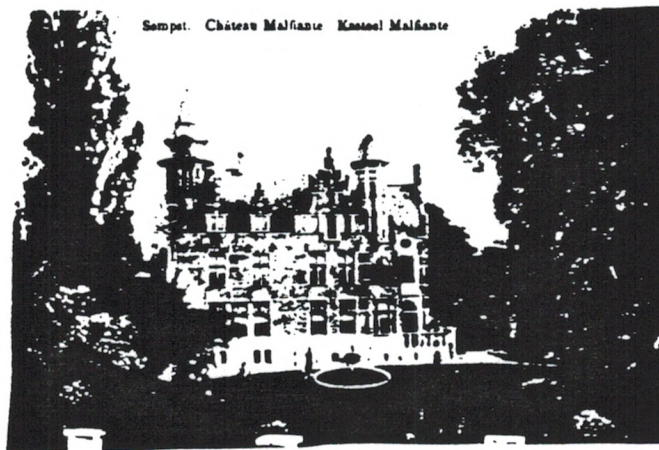
Er ontstond een geschil tussen de amman van Brussel, de meier van Vilvoorde en de drossaart van Grimbergen. Allen dachten dat zij het recht hadden te oordelen en te veroordelen. De Raad van Brabant vertrouwde de zaak toe aan procureur Generaal Hendrik De Witte zonder inspraak van derden. De executie vond plaats onder hertogelijke jurisdictie. Het proces kostte 29 solidi en 18 deniers groot. Voor de beul, zijn handschoenen en de koorden 12 solidi; voor de procureur Generaal 6 solidi en 6 deniers; voor de sergeant die de amman begeleidde 5 solidi en 6 deniers; voor de biechtvader, 6 solidi en 6 deniers of een gouden florijn.

De galg van de hertog stond in de huidige Boskerkweg, in de buurt van de windmolen. Geen tweehonderd meter verder richtten de heren van Grimbergen hun galg op. Zoals het gebruikelijk was, stonden beide galgen in het grensgebied dat De Meer werd geheten.

Op 5 mei 1559 werden de hogere-, de midden- en de lagere rechtspraak in Zemst en Weerde, met hun onafhankelijkheden, verkocht voor de som van 782 ponden. Koper was de Heer Ferry de Glymes, heer van Grimbergen. De eigenaar (?) kocht het terug op 30 mei 1613. Op 6 augustus 1626 kwam het opnieuw in handen van de graaf van Grimbergen voor de som van 3400 florijnen.

Voor deze periode werden de heren van Grimbergen, de Aa's of de Berghes erkend als hoge rechtsprekers, niet alleen in hun heerlijkheid en in de bossen van Aa - waar zij het volle recht hadden - maar ook in de heerlijkheid van Vilain, waar zij een vierde van de boeten inden. Nochtans droegen de rechters die er zetelden in hun naam, hun pachtersnaam.

De heerlijkheid van Vilain bevatte het centrum van de parochie. Tegenover de kerk, midden de driehoek, stond de omwaterde burcht waar de dorpsheer woonde. Later werd het kasteel Malifante geheten. De driehoek, typisch voor de Frankische dorpsontwikkeling bleef tot op heden bewaard.

De heren van Grimbergen, de Aa's, hieven in Zemst een belasting op de derde stand en ook tienden. In de maand december 1235, schonk Oda van Grimbergen, echtgenote van sire Walter van Aa, een jaarlijkse rente van 10 solidi - getrokken uit de belasting die "exactiones" heetten - aan de abdij van Terkameren. De kleinzoon van Oda, Geraard van Aa, ondanks het kapittel van Terkameren (Cambrai), liet zijn tienden in Zemst, in december 1283 - die 204 ponden bedroegen - aan de abdij van Terkameren (Brussel). De akte werd verleden op het kerkhof van de Sint-Goedele kerk te Brussel.

Waren aanwezig: Hendrik, deken, Amelrik, voorzanger in het kapittel van die kerk, enkele leenheren van Geraard : Siger van Male, Walter Flammiger, de standaard-drager, Goswin Pulle, Jan van Axpole, Walter de Palude (Van de Poel), Hendrik zoon van Evan, Jan van Laken, Jan Bloc, enz.

De belasting die de heren van Grimbergen hieven, voor de dertiende eeuw, besloegen slechts het zuidelijke deel van de parochie "Zemst-Bos". De machtsstrijd tussen de heren van Grimbergen en de hertog was duidelijk voelbaar in onze parochie. De invloed van Grimbergen breidde zich uit van zuid naar noord. Het centrum bleef het langst onder de invloed van de hertog. Het is merkwaardig dat later de heren uit het centrum zich meer op Mechelen richtten dan op Grimbergen. In 1296 schonk hij de novale tienden van de parochie Zemst aan de abdij van Terkameren. Deze akte werd verleden op het Sint-Niklaaskerkhof te Brussel op de vooravond van het feest van de apostelen Philippus en Jacobus.

Een derde schepenbank droeg de naam: de schepenbank van Hendrik van Assche. Een acte uit 1283 toont ons de zegel met een dwarsbalk en kruislingse dwarsbalk waarop het opschrift stond : "S. scabinorum Enr. de Asca in Sempse". Met Hendrik van Assche begon de reeks van de heren van Buggenhout. Later erfden de Antoings zijn erfenis : Isaac, zoon van Geraard van Antoing, verkreeg van de hertog van Brabant een tiende gronden en inkomsten in Zemst. Hij maakte ze over aan zijn broer Thierrri (1376-1377). Elf jaar later kwamen ze in handen van Colard van Edingen die ze kort daarna verkocht aan Jan van Heyenbeke. In de tijd van Godevaart Raes en zijn dochter Goedele, vrouw van Jan Vileyn of Vilain, bevatte het leen tienden, een cijns-hof met 18 leenplichtigen, een cijns die 24 ponden 5 schelling en 2 en een half Brabantse groot opbrachten. De leenheerlijkheid was belast met feodale dienstplicht van een gewapende ruiter met 3 paarden en twee voetknechten. Ridder Godevaart Vilain, zoon van Jan, richtte ze opnieuw in op 5 september 1450. Hij verkreeg de toelating om een burgemeester en 7 beëdigde pachters aan te stellen.

Dit was niet de eerste burgemeester in Zemst want in 1438 was Daniel Hoebosch reeds burgemeester. Hij werd bijgestaan door René Lauwers en Jan de Drossate als schepenen.

Bij testament, voor notaris De Manso, stichtten Godevaart en zijn vrouw, Elisabeth van Immerseel, op 13 juli 1461, het godshuis van Oliveten of de Olijffberg te Mechelen.

De benaming Hof van Oliveten werd voordien gegeven aan het domein waar de burcht stond, in het centrum van Zemst. Op een steen boven de ingang van het gesticht stond : "Den edelen ridder Godevaert van Vilain met zyn vrouw hebben dit Godshuys gesticht in goeden trouwe, tot behoef der arme mannen elck sonder vrouw, soo 't alderbest betaemt. Den Berg van Oliveten hebben sy het genaemt; MCCCCLXXXIII; syn dese oude mannekens hier in ghestelt".

Het klooster der Arme Klaren te Mechelen kreeg eveneens een dotatie. Godevaart overleed op 28 februari 1482 of 1483 naargelang de jaartelling. Zij vrouw overleed in 1519. Na de godsdienstoorlogen stonden de provisoren van het godshuis driekwart van de leenheerlijkheid af aan Anna Sterck, douarière van Grimbergen. Zij verloren eveneens het recht om burgemeesters en schepenen aan te stellen; het feodaal hof en een stuk grond prologum dat jaarlijks 3 ponden 12 solidi en 9 mijten Brabants

opbracht (opgericht in 1593). Olivieten behield slechts een tiende, enkele gronden en bossen en het recht van de vierde schoof. Het godshuis kwam opnieuw in het bezit van de ganse dotatie door een decreet van 17 maart 1756. toen werden alle rechten opnieuw in één heerlijkheid verenigd. Onder de hertogelijke lenen bevonden zich nog 3 bunders bos, één bunder land, 104 leenplichtigen, meerdere pachters te Zemst en te Lier en 24 bunders land te Ockeghem. Na Jan van Vriesssele bezat Jan, zoon van sire Guillaume van Brake, ridder, het eigendom. Hij verkocht het aan Rudolf Pipenpoy, heer van Blaasveld. Hendrik van Bauterssem verkreeg het door zijn huwelijk met Amalberga, dochter van de heer van Oosterhout en zo kwam het in de handen van de Berges. "Den ouden Raechwyn", 3 bunders groot, vormde met het "Spillebosch", 3 en een halve dagwanden groot, een leen en 2 achterlenen, een cijns-hof en 20 pachters.

Jan, zoon van Goswin Hoet uit Mechelen, richtte het op in 1387-1388. Barbara van Coudenberg, Rollibuc geheten, vrouw van sire Henri Vandermeeren, weduwe van Jan van Bernaige, liet het over aan haar kinderen (21 augustus 1568).

De familienaam Hoet wordt vermeld in het cijnsboek van de Muyselwijck (Halve Steen), in de 16de en 17de eeuw. Die familie bezat een hoeve en gronden aan de huidige Halvesteenstraat.

In de beemden Scoudenbroec of Schoutbroeck (beneden Scoudenbroeke, beneden den Vonden, aen 't Cruys bi der Zenne) richtte Margriet, dochter van Arnold Vandenbossche van Geerdtingen (Geerdeghem?), zeven achterlenen op van de hertog, twee cijnsen en het recht om te laten erven of te onterven dat Jan van Wilre voor hem (Arnold Vandenbossche) kocht rond 1400.

Wellicht is het Cruys bi der Zenne de oorsprong van de kapel van het Hammeke. Het doet eveneens denken aan het Steynen Cruys dat op de Halve Steen stond. Deze veronderstelling is aannemelijk daar de aanduiding van voor 1400 dateert en in die periode nog geen kapellen voorkwamen.

Geerdtinghen zou best Geerdeghem kunnen zijn omdat het aansloot bij het Geerdeghembroek.

Relegem werd aan het feodaal hof van Grimbergen-Berges gerekend bij de onderhorigheden van tweede rang (orde). Het was een volle leen dat 53 pachters telde die in Zemst, Weerde, Epegem en Hombeek woonden. Jan de Rycke en zijn zuster Barbara, bezitters van Relegem, verkochten het aan Matthias Vanderborgt, zoon van Karel, heer van Moersicke (1/4/1626).

In 1283 maakte Walter van Braempt, met goedkeuring van zijn heer, Geeraerd van Aa, al zijn bezittingen over aan de abdij van Terkameren. Hij deed dit volgens de Ukkelse rechtspraak tegen een jaarlijkse rente van 6 Brusselse solidi. Hij behield slechts één leen en twee halve lenen die voortaan onder het feodaal hof van Geeraerd zouden ressorteren. Ida, de vrouw van Geeraerd en Geeraerd Van Bist getuigden bij deze transactie. Geeraerd van Aa ratificeerde de akte nadat hij de koper tot een cijns van 500 solidi gedwongen had.

Geeraerd Van Bist was, meer dan waarschijnlijk, de eigenaar van de Bisthoeve aan de oude Hoogstraat. De hoeve was een verdedigingspunt op de meest noordelijke plaats die de heren van Grimbergen wisten in te palmen.

Zemst was vroeger een strategisch punt in de verdediging van Grimbergen en Vilvoorde tegen de Mechelaars. Beschermd door de Zenne, gold het als een vooruitgeschoven post die eerst moest veroverd worden eer men het Land van Grimbergen kon aanvallen. Ook de kerk van Zemst werd dikwijls versterkt en aangevallen. Toen in 1302 of 1303 hertog Jan II ervan afzag om het revolterende Mechelen te belegeren, liet hij zijn soldaten te Vilvoorde en te Boortmeerbeek legeren. Tijdens een uitval van de Mechelaars, teneinde voedsel op te slaan, werd de toren van de kerk van Zemst bestookt. Wanneer de soldaten van de hertog vanuit Vilvoorde ter hulp snelden, trokken de Mechelaars zich terug. In 1357 werd in Zemst slag geleverd tussen de Brabanders, aangevoerd door de graaf van Nassau, en de Mechelaars onder het bevel van Petrus Dondelaer. Indien we de kroniekschrijvers mogen geloven waren het de Mechelaars die hun belagers op het kerkhof dreven. Petrus Dondelaer beseftte dat hij de Brabanders onmogelijk in die positie kon houden.

De Mechelse aanvoerder besloot een tweegevecht met Hendrik van Quaderebbe. Petrus, de uitdager, verwondde zijn tegenstander. Deze strijd was één der laatste stuiptrekkingen van de oorlog tussen Wenceslas van Luxemburg en Lodewijk van Male. Een maand later werd er vrede gesloten.

In de maand augustus van het jaar 1420, toen de geschillen tussen hertog Jan IV en de Staten van Brabant het hevigst waren, werden Petrus van Steyn, provoost van de kerk van de Heilige Redder te Utrecht en Floris Vandenabeele, aangehouden tussen Zemst en Eppegem. Beiden waren door Jan van Beieren naar de hertog gezonden. Zij werden aangehouden door de dienaren van de heren van Wesemael en Monschau. De gevangenen werden naar het kasteel van Falais gebracht en pas vrijgelaten na het betalen van een flinke som losgeld.

In 1566 was Zemst één van de plaatsen waar de protestanten hagepreken hielden. Van hieruit bedreigden zij Mechelen, Vilvoorde en Brussel. Tijdens de daaropvolgende godsdienstoorlogen werden er in Zemst versterkingen (blokhuizen) en schansen gebouwd. Terwijl de Staten Generaal poogden de stad Mechelen langs hun kant te houden, stuurde het Mechelse Magistraat verdedigers naar die versterkingen (3 juli 1579).

Ondertussen speelden zich verscheidene intriges af die de komst van de Spanjaarden moesten voorbereiden. In het Vriesbroec of Vriesenbroec werd een fort gebouwd (moeras der Friezen). Burgemeester Marotelle en schepen Jan Vandeneynde kwamen de werken een paar keer bezoeken.

Om dit fort te beveiligen werd het broek onder water gezet. Er werd gebruik gemaakt van het waterpeilverschil van de Barebeek en de Zenne. Het peil van de Barebeek was toen één meter hoger dan dat van de Zenne. Tussen de Zenne en Barebeek werd een verbinding gegraven. Het overtollige water werd in de Zenne afgeleid.

In 1585 werden door de Prins van Parma een reeks goederen verbeurd verklaard. De hoeve "den Hulst Hoeght" viel onder deze maatregel. Zij hoorde toe aan Karel van Bomberge. Daarbij hoorden 11 bunders land en 4 bunders beemden die verhuurd waren. Het akkerland bracht 2 mudden haver op ter waarde van 36 ponden, in geld : 13 ponden 16 solidi. De beemden leverden 39 ponden en 12 solidi op.

De hoeve "den Hulst Hoeght" werd waarschijnlijk verwoest tijdens de godsdienstoorlogen. Later bleef echter de naam bestaan als benaming van een stuk grond. Door grenswijzigingen tussen Zemst en Hombeek is de plaats moeilijk te bepalen. Zij stond ergens op de grens aan de Hombeek-Dries, nabij de huidige grenshoeve.

In de tijd dat de Zenne nog bevaarbaar was, oefenden een aantal Zemstenaars het harde beroep van boottrekker uit. Op 24 december 1510 verloren zij een proces tegen hun collega's uit Vilvoorde. Onder Filips de Goede liet de rekenkamer van Brabant de loop van de Zenne rechtekken. Deze rechtekking liep van Vilvoorde tot aan het kasteel Releghem. In 1447 werd de oude bedding verkocht voor 28 ponden 4 solidi en 5 deniers.

A. Wauters vermeldt 110 als aantal woningen in 1435. Dit cijfer is zeer twijfelachtig. Bij de grote overstroming van de Zenne kwamen 110 huizen onder water. Het is weinig waarschijnlijk dat al de huizen van de parochie vernield werden. Merkwaardig is de ligging van de kapel van het Hammeke. Aan de vorm van de percelen blijkt dat de Zenne, voor de rechtekking, veel dichterbij de huidige Leibeek liep.

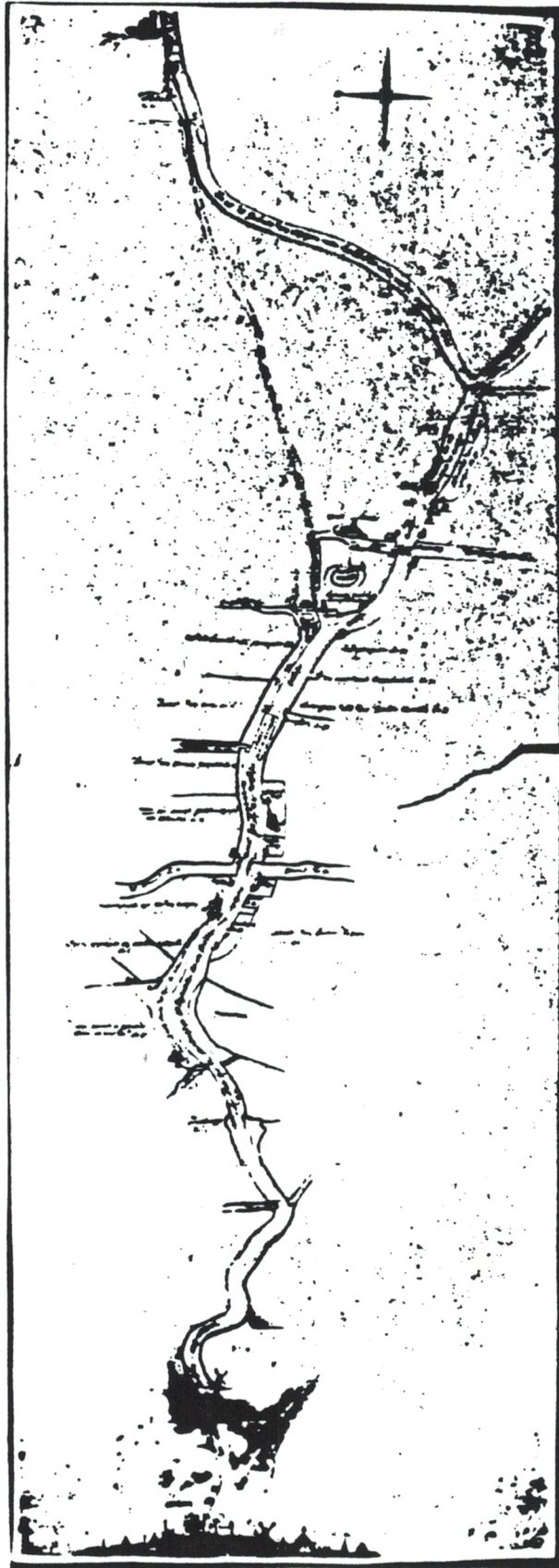
De kapel leunde dus veel meer aan bij Geerdeghem dan bij het centrum van Zemst. Zo is het best te begrijpen dat "het cruys bi der Zenne" bij Geerdeghem werd gerekend.

In Zemst hoorde de Zenne, van oudsher, toe aan de hertogen van Brabant en aan de Berthouts. In 1234 deden zowel hertog Hendrik I als Walter Berthout een schenking aan het klooster van Leliëndaël (Hombeek). De hertog schonk het gedeelte van de Brug te Zemst tot de Brug van Heffen. Walter Berthout gaf het gedeelte van de Brug van Weerde tot de kerk van Leest. Leliëndaël bezat reeds het visrecht op de Zenne vanaf de brug van Eppegem tot aan de sluis van Weerde. Het klooster vermaakte het recht aan Gillis, natuurlijke zoon van Daniël, heer van Berthout (1403-1404).

Volgens de geschiedschrijvers werd het klooster van Leliëndaël opgericht in 1233 omdat de oprichting toen bezegeld werd. Nochtans moet het reeds een tiental jaren eerder bestaan hebben. Het valt op dat de twee geschonken delen elkaar overlappen. Waarschijnlijk schonk Walter Berthout een deel dat hij in leen hield van de hertog.

Het visrecht werd geschonken door de Berthouts.

Sedert onheugelijke tijden bestond er in Zemst een stenen straat die in het verlengde lag van Grimbergen naar Eppegem. Die straat verbond Zemst met Mechelen via Hofstade, een buitenwijk van Mechelen. Walter Berthout, oudste zoon van de heer van Mechelen,

Oude kaart van de Mechelsesteenweg
(nu Brusselsesteenweg) en de weg
van Zemst naar Epegem.

stond het recht op beide steenwegen af aan Daniël de Ponte of Vanderbrugge. Hij behield het "steenweghe-gelt". Als tegenprestatie vroeg hij het onderhoud van de steenwegen en een cijns van 30 Leuvense solidi.

In het begin van de vijftiende eeuw werd de tol gehouden door de Berges. Hij bedroeg 40 Vlaamse groot. De heren van Releghem hadden aan dit recht verzaakt. Bij een geschil in verband met het gewicht van de koetsen kwam de burgemeester van Kapellen-op-den-Bos tussenbeide.

Op 31 december 1562 verkreeg Ferry van Glymes de bevestiging van het tolrecht in Zemst. Zijn kleinzoon Godevaert kreeg de toelating om gedurende 12 jaar de inwoners van Zemst te belasten ten einde de kosten te doen dekken voor de herstelling aan de steenweg. Op het einde van de zeventiende eeuw veranderde het uitzicht van de steenweg grondig. Na beraadslagingen die in 1680 begonnen en die lange tijd aansleepten door de bemoeienissen van de stad Vilvoorde, kwam er in 1698 een octrooi dat de Mechelaars toeliet een weg aan te leggen. De nieuwe steenweg liep van Zemst naar de Drie Fonteynen langs Epegem en Vilvoorde. De Mechelaars verkregen ook het tolrecht op koetsen en een taks van één duit aan elke brug en tolbareel voor elke voorbijganger. Tegen deze tol werd door de Brusselse Naties geprotesteerd. De keurvorst van Beieren annuleerde deze onrechtmatige belasting op 1 december 1699. Als compensatie, om de Mechelaars te sussen, want volgens hen waren de meeste weggebruikers van tol vrijgesteld, mochten zij een tol heffen van 3 solidi per koets van twee paarden en 2 solidi per wagen (29 augustus 1700).

De aanleg van de nieuwe steenweg veranderde niet zoveel aan het uitzicht van het dorp. Het betekende wel een grondige verbetering. De Mouillie (Leopoldstraat), een slijkerig stuk, werd hierdoor ontlast. Daar de nieuwe steenweg door het kerkveld liep, kwam er geen lintbebouwing. Alleen de woning van meier Brion kwam met de achterzijde langs de steenweg te staan. Nu Zemst een grote nieuwe weg bezat, werd een gedeelte van de vroegere weg in Kleine Baan herdoopt.

Reeds in de Middeleeuwen was er tegen de tol op de steenweg geprotesteerd. Artikel 17 van het Groot Charter, door Maria van Bourgondië aan Brabant verleend, schafte voor altijd het tolrecht en de baanwachters af te Hellegatte, Sterrebeek, Stalle, Zemst enz..

We mogen veronderstellen dat zij opnieuw ingevoerd werden door de hertogen Filips en Karel van Bourgondië.

De gemeente Zemst was erg levendig dank zij het verkeer op de weg Brussel Antwerpen.

Nochtans telde zij in 1750 slechts 800 communicerende gelovingen en in dit getal waren de inwoners van Weerde begrepen. In 1762 steeg dat aantal tot 1199 en in 1769 tot 1300. In 1762 verhoogde het aantal niet communicerende kinderen nog tot 650. Het aantal inwoners van Zemst en Weerde bedroeg toen 1849.

Vanaf 1750 kende vooral het centrum een snelle ontwikkeling. Dit kan verklaard worden door de verkoop en verkaveling van gronden. Verscheidene familieëigendommen (o.a. Van Releghem) vielen uit elkaar in kleinere percelen. Hierbij wijzen we op de belangrijke ontginningswet van Maria Theresia.

In het jaar III (1794) werd Zemst hoofdplaats van het kanton Zemst. Eppegem, Weerde, Muizen, Elewijt en Perk maakten er deel van uit. In het jaar VIII (1799) werd Zemst aangehecht aan het vredegericht van Vilvoorde.

De gemeente Zemst bezat eertijds gemeentelijke beemden waarvan zij het verhuurrecht bezat. De beemden werden verhuurd voor een periode van 6 jaar (6 april 1617).

Deze "gemene" beemden lagen langsheen de Zenne. Tot op de dag van vandaag is daarvan een litteken bewaard gebleven. Langsheen de afleiding van de Zenne liggen nog steeds een paar gronden, eigendom van de gemeente, die bewerkt worden zonder dat er een huurprijs hoeft betaald te worden. Die gronden worden verhuurd zonder contract aan langsbewoners.

Indien we de kroniekschrijvers van de zeventiende eeuw mogen geloven werd de kerk van Zemst gebouwd op de ruines van een tempel die toegewijd was aan Semele, moeder van Bachus. Het zou de heilige Lambertus geweest zijn, bisschop van Luik, die de kerk inwijdde.

In akten uit de achttiende eeuw wordt het huidige gemeenteplein, de Griet, "Waelsche Plaetse" geheten. In onze omgeving blijken meerdere toponiemen met "Waelsche" op een Romeinse oorsprong te wijzen. Het vroegere kerkhof rond de kerk werd afgesloten door een muur. De poort ervan was opgehangen aan een steen waarop runentekens voorkwamen.

De constructie van de kerk, haar uitzicht, haar zeer kleine vensters en de inscripties in het schip van de kerk, versterken de gegevens. Ongelukkig bleef de tekst van de inscripties niet bewaard.

Bij de bouw van de nieuwe kerk in 1926 werden oude fundamenten blootgelegd. Deze merkwaardige vondst werd door verscheidene

personen bevestigd. Noch de pastoor, noch de aannemer van het bouwwerk waren bereid om de resten te laten onderzoeken. Dergelijk onderzoek zou de bouwwerken hebben kunnen vertragen. Daarmee ging de kans verloren om de oorsprong van de fundamenteën te laten bepalen.

Pastoor Vandenbossche uit Brussel was één van de belangrijkste weldoeners van onze kerk. Tussen 1626 en 1628 schonk hij de beelden van Sint-Petrus en Paulus, Johannes de Doper, Sint-Franciscus en een Christusbeeld. Voor de twee eerste beelden betaalde hij 16 florijnen aan beeldhouwer Martinus Van Calster. Het koor werd verbouwd in 1700 ten laste van het kapittel van Kamerijk. Het schip van de kerk werd bouwvallig. Rond 1750 werd het door meerdere experten onderzocht, o.a. door N. Scheltjens. Twee jaar later werd het schip herbouwd. Tegelijk met de verbouwing richtte men een zijkapel op met een altaar toegewijd aan Sint-Pieter. In 1766 verbouwde men de sacristie en restaureerde men de toren. De toren werd toen uitgerust met een torenuurwerk.

Het torenuurwerk werd aangebracht aan de ZW-kant. Het was esthetisch maar niet doeltreffend. Het uurwerk kon slechts door een klein gedeelte van de bevolking gezien worden; aan die zijde lag het kerkveld en daar woonden weinig mensen. De datum van de kerkwijding werd niet willekeurig gekozen. Er werd rekening gehouden met de vorige kerkwijding die ook in september gevierd werd. Onze huidige septemberkermis herinnert nog steeds aan deze kerkwijdingen.

De kerk werd ingewijd ter ere van Sint-Pieter op 23 september 1779. Binnenin was er weinig merkwaardigs te zien, behalve in het koor waar een marmeren bekleding was versierd met medaillons. Buiten bevond zich een grafsteen met het opschrift : "D.O.M. (Deo Optimo Maximo) et piae memoriae Franciscæ Josephæ, filiae perillus-tris viri Antonii Josephi, baronis de Wevelin-choven, celsissimo principide La Tour et Tassis secretiori consilio et tabellarum ac veredorum per omnes Belgicam amoris monumentum in sepul-turam utriusque familiae erexit vir perillustis Dominicus Carolus Hiacintus d'Hannosset, consiliarius et priorum proven-tum sacrae Caesaræ majestatis per tractum Bruxellense quaestor, octavo kalendas decembres MDCCLXXXVIII." "

Sint Petruskerk.

Baron Dewevelinchoven overleed op het ogenblik dat de laatste Oostenrijkse soldaten onze parochie verlieten. Op zondag 13 december 1789 werd dat vertrek luidruchtig gevierd. De volgende dag opende notaris Verstraeten het testament in het bijzijn van de erfgenamen. De baron had het eigenhandig geschreven op 8 september van hetzelfde jaar. Hij was, als Oostenrijks ambtenaar het mikpunt geweest van plagerijen. Hij stichtte een wekelijkse mis in de kapel van het kasteel.

Pater Care, die pas gestorven was, zou echter nooit meer vervangen worden. De kapel verloor haar luister.

Op 3 februari 1737 werd de horloge van de kerk vernield door de bliksem.

Op 28 augustus 1361 gaf Petrus Andrea, bisschop van Kamerijk het personaat van de parochie Zemst aan het kerkfabriek van de kathedraal van Kamerijk. Hij deed dit om financiële redenen. Het kapittel van Kamerijk aanvaardde deze overdracht niet. Het duurde 10 jaar vooraleer de transactie ongedaan kon gemaakt worden. Paus Gregorius XI was zelf kannunik geweest in Kamerijk, hij regelde de zaak met een bulle. Daarna werd de parochie Zemst en haar afhankelijkheden: Epegem, Weerde en Kapelle-op-den-Bos aan het bisdom gehecht. Bij de oprichting van nieuwe bisdommen (1572) viel de parochie onder het aartsbisdom Mechelen.

Eén derde van de tienden hoorden toe aan het kapittel van Kamerijk, het andere derde aan de heer, het laatste derde was verdeeld. De abdij van Terkameren had er een vierde deel van, het godshuis van Olivieten bezat drie vierden.

Het derde deel van de heer was in 1312 in handen van Daniël van Boechout die het in leen had van de hertog. Het werd niet verkocht in 1538 met het rechtsgebied van de slotvoogd van Brussel waarvan het toen deel uitmaakte. Robert de la Marcke richtte het opnieuw op, op 18 december 1541, na de dood van zijn vader die dezelfde naam droeg. Vervolgens werd het gekocht door Christof van Assonleville die het bij de heerlijkheid Boechout voegde. In 1447 hield Jan, zoon van Antoon Thoenys, het in leen van de kanselarij. Op 21 mei 1610 vermaakte Gasparine, van Spangen, weduwe van meester Antoon Moons, rechtsgeleerde en schepen te Mechelen, het aan Jacques van Bergen. Bij gebrek aan Boechoutse vazallen getuigden de leenheren van Brabant en Grimbergen bij de oprichting.

De familie Moons bezat verscheidene eigendommen in het centrum van de parochie. Ze behielden die tot in de negentiende eeuw.

De kleine tienden in Zemst op Wormelaer werden geheven door de kanunniken van Zellaer, het kapittel van Kamerijk en de abdij van Terkameren, ieder een evenredig deel.

Wormelaer was het meest zuidelijke deel van de parochie dat onder Mechelse invloed kwam. Het grenst aan het Molenveld dat door Releghem beheerst werd en door Grimbergen ingepalmd werd.

Het bisdom Mechelen schonk ook de kapellanij van O.-L.-Vrouw of Ter Zielen; in de achttiende eeuw werd die van Sint Catherina bij de inkomsten van de pastoor gerekend.

Het stichten van kapellanijen was een algemeen verschijnsel. Zij waren een bron van inkomsten voor de parochie. Als tegenprestatie werd er wekelijks één of meerdere missen opgedragen tot lafenis van de zielen of, op dagen dat zielemissen niet toegelaten waren, ter ere van O.-L.-Vrouw.

In 1468 werd in Zemst een dagelijkse mis gesticht. In 1510 schonk Jan van Borch zijn inkomsten op de Eggelghem of Bovekerke.

De familie De Clerck bezat lange tijd de kleine leenheerlijkheid Bovekerke. Bovekerke is de naam van een dorp nabij Ieper. Die heerlijkheid werd door de familie Bovekerke geheten terwijl ze in feite al eeuwen Muyselwijck heette. De hoeve Eggelghem stond vlakbij het kasteel Releghem. Op het einde van de achttiende eeuw werd de hoeve verbouwd tot een kasteeltje. De familie bezat eertijds nog een belangrijker ontginningshoeve : Loxum of Loxem. Deze hoeve stond in de huidige Vennestraat. De familie Schoof of Schoofs, ridders, noemden zich in 1500 heren van Loxem.

KAPEL VAN O.-L.-VROUW IN 'T HAMMEKEN.

Penteekening van M. C. Huart.

Langs het jaagpad van de Zenne staat de kapel van het Hammeken, toegewijd aan O.-L.Vrouw en Sint-Laurentius. Toen de Zenne nog druk bevaren werd, bleef een boot steken. De opvarenden trachtten tevergeefs het schip los te krijgen. Ten einde raad begonnen zij het schip te ontladen. Op dat ogenblik merkte één van de opvarenden een Mariabeeldje aan een wilg. Zij plaatsten het beeldje onder een afdakje. Hopend dat hun devotie zou beloond worden, gingen zij terug aan het werk. Ditmaal kenden hun inspanningen succes. Zij betoonden hun dankbaarheid door een stenen kapel te bouwen op die plaats.

Een Antwerps handelaar die zijn genezing te danken had aan O.-L.-Vrouw liet de kapel vergroten. Hij liet er een glasraam in aanbrengen waarop hijzelf en zijn vrouw, geknield voor een gekruisigde Christus, afgebeeld stonden. De kapel werd herbouwd in 1778. Dit jaartal werd boven het hoofdaltaar aangebracht.

Bij de tweede Franse inval werd de kapel zwaar beschadigd. Franse eenheden legerden langsheen de Zenne. Gans de inboedel werd stukgeslagen, de klok werd gestolen.

Ten westen van de beemden langs de Zenne, bemerken wij het kasteel van Releghem dat, zoals wij het nu zien, rond 1760 werd opgebouwd. De bescheiden gebouwen fleuren op door het mooie park, de vijvers en de paden die het omringen. Ten oosten wordt het begrenst door de Baerebeek of de Leybeek. De Leybeek is een bijrivier van de Zenne die begint in het zuiden van Weerde en die eindigt in de Zenne te Hombeek.

De Baerevoetsbeek of Baerebeek mag niet verward worden met de Leybeek. De Leybeek is een oude Zennearm die gebruikt werd om overtollig water op te vangen. Eertijds werd zij afgeleid naar de molen van Weerde. Langs de beek werden schuiten getrokken, geladen met graan. In 1934 werd zij uitgediept en voorzien van betonnen wanden. Vanaf toen werd zij afleiding van de Zenne genoemd.

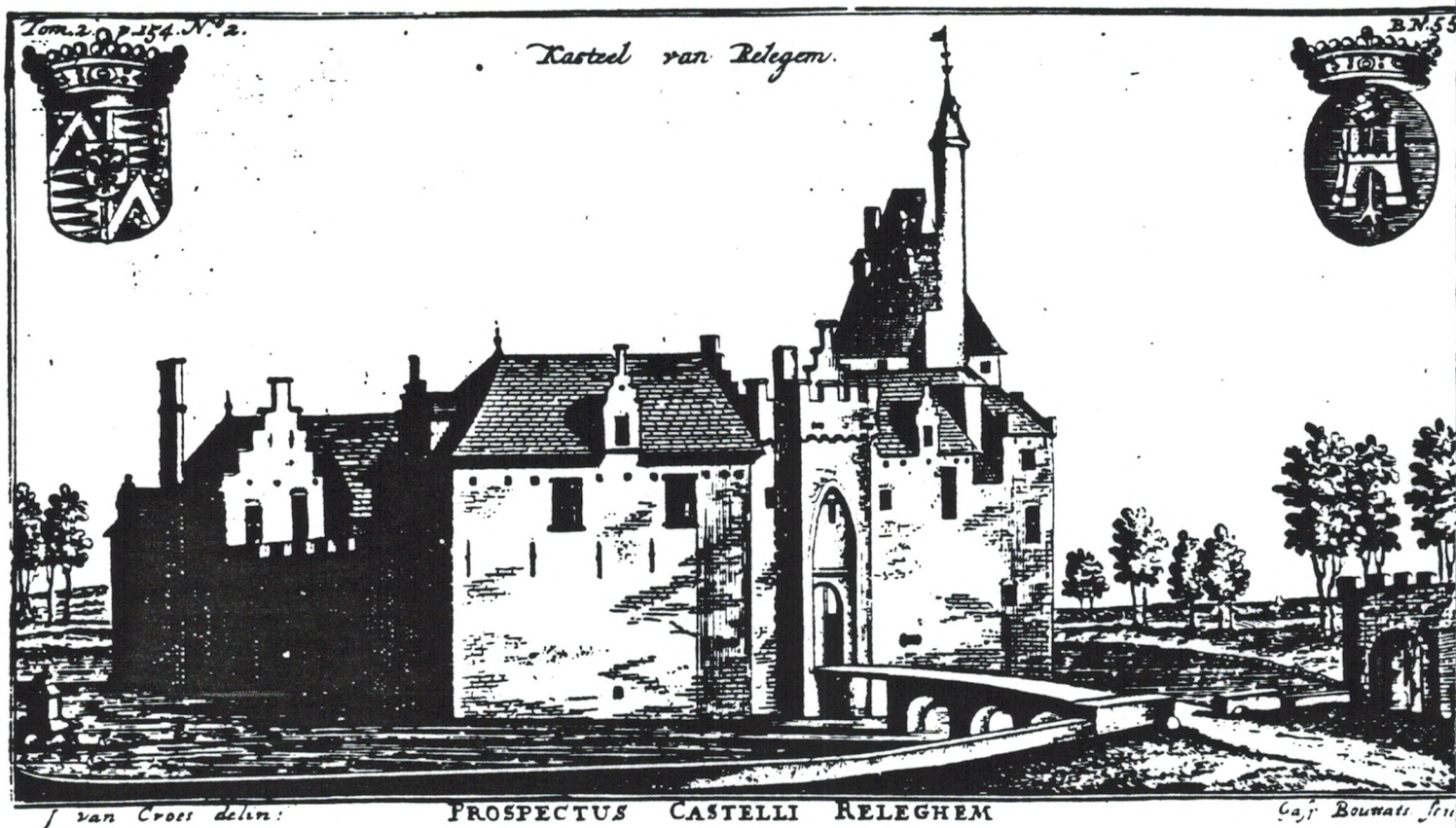
In het noorden wordt de grens gevormd door de Kesterbeek die een groot gebied van Zemst doorkruist. Eertijds had het een vierkant donjon die tegen het hoofdgebouw stond, dat slechts enkele kleine openingen had. Het was toegankelijk langs een ophaalbrug en door een grote poort met een rondboog, ingeschreven in een punt. Dit alles gaf het een uitzicht van een aanzienlijke versterking. Naast de donjon stond een hoge ronde toren. Vanuit het dakvenster had men een uitstekend zicht op de beemden tot aan de poorten van Mechelen.

Op dit kasteel, in de veertiende eeuw, woonde de amman van Brussel, sire Jan van Releghem of Redelghem. Hij was de zoon van Geraard. Jan sneuvelde in de slag van Basweiler in de eerste rangen (Duitsland).

Ridder Hendrik van Ophem liet het kasteel aan zijn dochter Margareta die huwde met Engelbert van Ittre. Uit dit huwelijk werd Jacqueline van Ittre geboren. Zij huwde met Antoon van Namen, heer van Timières. Releghem werd aangekocht door Jean de Carondelet, heer van Champvans, kanselier van Bourgondië onder aartsheer Maximiliaan. Hij werd samen met Maximiliaan van Oostenrijk gevangengenomen te Brugge. Hij viel in ongenade en stierf te Mechelen op 21 maart 1501 op 73 jarige leeftijd. Zijn zevende zoon Ferry huwde in 1510 met Digne Bauw, dame van Glenro. Nadat zijn vrouw gestorven was, werd hij geestelijke. Hij bracht het tot aartsdiaken van Besançon. Ferry stierf in 1528 toen hij van een missie in Rome terugkeerde.

Volgens de meeste andere bronnen werd Ferry aartsbisschop van Palermo in Sicilië en stierf hij in deze functie.

Zijn enige zoon, Paul, werd kapitein in het Spaans leger. Hij stond aan het hoofd van 100 kurassiers. Hij overleed op het kasteel Mousty op 21 februari 1581. Hij kwam nooit in het bezit van Releghem hoewel hij er geboren was.

Het kasteel kwam in de handen van zijn oom Philippe, burggraaf van Harelbeke, voorsnijder (lid van de hofadel) van Karel V. Zijn zoon, sire Karel van Harelbeke bezat Relegem in 1619. Daarna kwam het aan Nivio-Mario Invrea, een Genuees edelman. Het ging over op zijn dochter Maria-Constance (20 juli 1648) die er in 1680 stierf.

Nivio-Mario Invrea stierf veel vroeger dan zijn vrouw. In 1660 werd zij reeds als weduwe vermeld. Rond 1660 woedde er een hevige storm. De schade was zo aanzienlijk dat er zelfs een rijmvers aan gewijd werd. Hieruit blijkt dat de schuur van de kasteelhoeve in dat jaar vernieuwd werd. Het dak werd door de storm afgerukt.

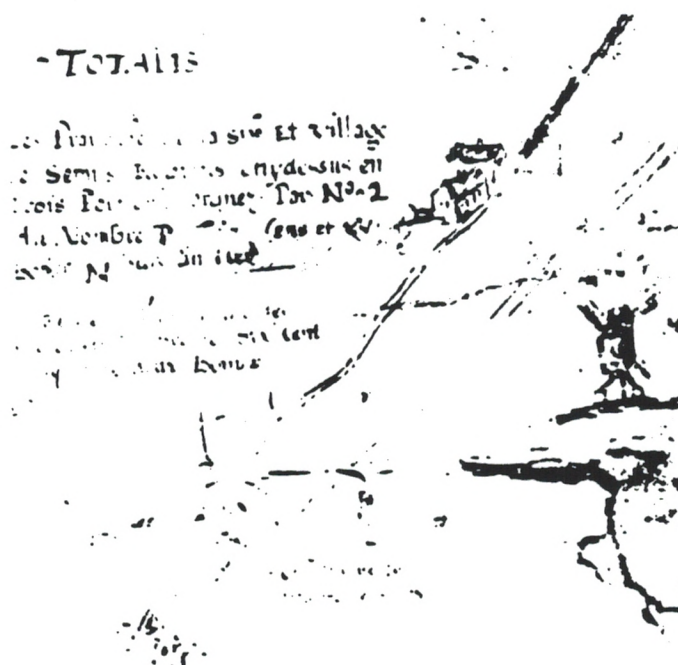
Maria-Constance werd samen met haar echtgenoot begraven in de kerk van Kortenberg. Haar man, Thierry, graaf Vandernath(?) (Ternat) en Sint-Remi, baron van Kortessem, was kolonel van de infanterie en kapitein van de cavalerie. Hij stierf in 1693. Uit het huwelijk werd Geraard Constantijn geboren op 23 augustus 1681. Geraard was kamerheer van de keizer en lid van de keizerlijke hofraad. Hij was de vader van Gothard en Joseph Casimir (26 september 1738) en stierf in 1642. Naar het schijnt werd hij betrokken bij de intriges van baron Goërtz in verband met de moord op de Zweedse koning Karel XII. Hij werd aangehouden en kreeg levenslang. Hun oudste zoon huwde met Theresia, gravin van Zichy de Hamona. Hij erfde Seneffe, Relegem en Wolputte (Hombeek) op 24 april 1742.

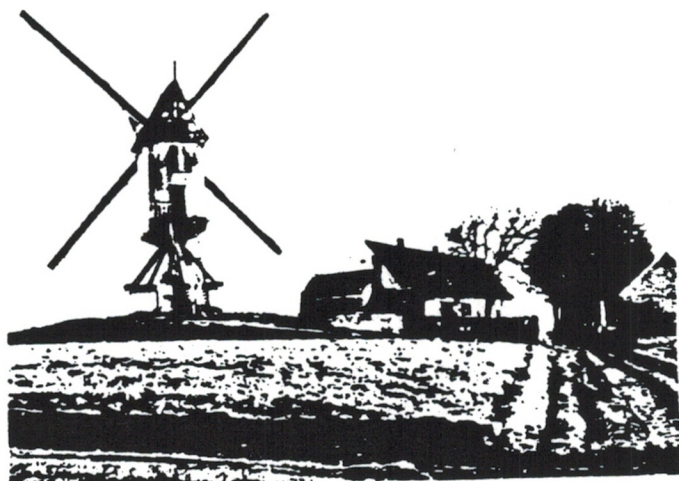
In 1757 werd Releghem verkocht aan de familie Dewevelinchoven. Erfgename Francisca Josephina, huwde met Dominique d'Hannosset, Hun dochter Maria d'Hannosset trad in het huwelijk met Hendrik Joannes Baptista Baillet, administrateur van de nationale bank. De heerlijkheid Releghem bezat een hoeve met 42 bunders land, een vrij en onbelast jachtgebied, een feodaal hof en een cijnshof in 1462. Daar het hof zelf geen schepenzegel had, gebruikten zij de zegel van Philippe de Glymes. Wanneer de heren van Releghem op het kasteel verbleven, werd er dagelijks mis gelezen.

Het uitgestrekt gebied van de gemeente bevatte verscheidene gehuchten waarvan geen enkel heel belangrijk was : Kleine Linde (Kleine Linterpoort), Linterpoort (Poorte van Lint 1553) waar zich een landhuis bevond dat in 1778 gebouwd werd door baron Jan Joseph Van Volden de Santberg. Verder Bos, Spilt, Laer (Laere 1616), Laerecam, Alvesteen of Halvesteen, Oxdonck of Haecxdonck, de Brug aan de Zenne richting Mechelen. We vinden er de hoeven de Biest (Bist in 1283), Ter Heyden, Aasten, het hof Tilborght, het Spreeuwenhuys, het hof van Loxem. Elisabeth de Taye, weduwe van sire Arnulf van Hellebeke bezat 't Hof ten Asche dat zij in 1449 ten huur gaf aan Guillaume Vanderasche.

Het hof ten Asche of Assche moet het dorpskasteeltje zijn geweest of de hoeve die ervan afhing. Voor het kasteel stond een vronhoeve die rond 1575 werd herbouwd of nieuwgebouwd. De familie Vanhaecht richtte er een brouwerij met afspanning op, "In den Hert".

Wij zagen dat het Land van Grimbergen, in het noordoosten, vroeger begroeid was met struikgewas. Dit gebied werd door de Vianden aan de abdij van Grimbergen geschonken.

Een molen in het Laereveld.

Dit gebied wordt vermeld onder de benaming "Hongarijen". De abdij van Grimbergen bezit een gedetailleerd plan ervan. Deze woeste gebieden strekten zich uit tot in Zemst waar zij een aanzienlijke plaats innamen. Ook Kapelle-op-den-Bos maakte er deel van uit. Het sloot aan op de bossen van Blaasveld. De naam van een paar gehuchten van Zemst herinnert nog aan de ontginning van landbouwgrond op de woeste gebieden. In de veertiende eeuw waren de bossen van Aa nog 400 bunders groot. In 1474 brachten zij ongeveer 32 ponden groot op. Bij de aanleg van de Willebroekse vaart was het bos haast ongeschonden. Na de aanleg werd het geleidelijk gerooid. Heden zijn zij volledig verdwenen uitgezonderd wat bebossing aan de Aabeek en één van de zijarmen ervan die in Meise ontspringt en onder de vaart loopt via een aquadukt. De familie de Merode bezat daar de hoeve van Aa en de hoeve van Haecxdonck.

Gerda De Smet

Roger Van Kerckhoven

Colette Vanderbeken

Bibliografie en fotografie :

Histoires des environs de Bruxelles de A. Wauters

Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13e eeuw door
J. Verbesselt

Elewijt tussen Romeins Mansio en Rubenskasteel door J. Lauwers

Hofstade-Brabant. 1870 - 1970. L. De Leur.

Heemkundige Kring "DE SEMSE" opgericht in 1985

Van Eyken Norbert, voorzitter tel: 015/6165567

Van Vaerenbergh Georges, ondervoorzitter
tel: 015/612598

Vanderbeken Colette, penningmeester-secretaris
tel: 015/612218

De Boeck Paul, cafetariaverantwoordelijke
tel: 015/612808

De Smet Gerda, redactie-tijdschrift
tel: 015/610433

De Troy Marc, pers-publiekverantwoordelijke

Kardux Ton, bestuurslid

Floridor Gustaaf, bestuurslid

De Blander Walter, bestuurslid

Vandermeiren André, bestuurslid

Van Relegem Louis, bestuurslid

Wens je meer informatie over onze werking...
of nog beter wens je lid te worden, neem dan
contact met één van onze bestuursleden.

Verantwoordelijke uitgever : De Semse
Redactie: Gerda De Smet
Leopoldstraat 5a
1980 Zemst
tel.: 015/61 04 33

